«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 6 may (Çərşənbə axşamı günü) tarixli 173-cü nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

AZƏRBAYCAN

Səşənbə, 5 şabanül-müəzzəm sənə 1337.
6 mayıs 1919 sənə.

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

Məhəlli-idarə:
Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi.

Telefon nömrə: 39-60.

Tək nüsxəsi 1 manat.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır.

Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.

Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir.

Abunə şəraiti:
Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə.
Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublədir.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırıncı səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

ELAN

Ticarət və Sənaət Nəzarəti [Ticarət və Sənaye Nazirliyi] bununla elan edir ki, Nəzarət sabiq "Natsional" mehmanxanasındadır. (Olqinski və Lalayevski küçələrin küncündə).

Nazir qəbul edir: Seşənbə [çərşənbə axşamı], çaharşənbə [çərşənbə] və şənbə günləri saat 11-dən 2-yədək. Telefon nömrə 40-35. Müavini-nazir: Hər gün saat 11-dən 2-yədək. Telefon nömrə 51-35. Müdir isə hər gün saat 11-dən 1-ədək. Telefon nömrə 40-00.

Dəftərxana müdiri (imza)
T-120

BƏHRİ-XƏZƏR İSTEHLAK CƏMİYYƏTLƏRİ İTTİFAQI "KOOPERATSİYA"

Bununla Bakı və dairəsi idarəsi istehlak cəmiyyətləri vəkillərinə elan edir ki, çaharşənbə günü may ayının 7-sində saat 4-də "Kooperatsiya" binasında (Qorçakovskaya nömrə 4, Tsaturovların evində) təcili nümayəndələr iclası çağırılır.

Gündəlik məramnamə:

1) Yeni məhsulat idarələrinin alınması barəsində.

Kvorum təyin olunan vaxta qədər gəlməzsə, 2-ci iclas saat 5-də qanuni hesab olunacaqdır.

8764

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Məşixəti-İslamiyyə [Şeyxülislamlıq] İdarəsindən qazılara müttəhidül-məzmun [vahid məzmunlu] hökmdür

Ruznamələrdən [qəzetlərdən] və məşixətə vasil olan rəsmi və qeyri-rəsmi əhvalatdan məlum olur ki, əxzi-əsgər əmrində [əsgərliyə çağırış işində] bəzi mollalar dəftərlərə müxalif olaraq şəhadətnamələr verməklə, əsgərlik sinninə [yaşına] təsadüf edənlərin təvəllüd tarixlərini gahi əskildib, gahi artırırlar. Halbuki, böylə hərəkat fövqəladə naşayəstə [çox nalayiq] və millətə böyük xəyanət və islamiyyətdən nəhayət kənardır.

Mollalar və kəza [habelə] islam camaatı bunu unutmamalıdırlar ki, əsgərsiz millətin ayaq altında payimal olmaqları [tapdalanmaqları] şübhəsizdir. Necə ki, bu vaxtadək Azərbaycan millətindən əsgər alınmadığı səbəbə, keçən sənə və ondan dəxi müqəddəmki [əvvəlki] faciələrin müsəlman millətinə nə qədər tələfat və zülümlər oldu və hərbi nizam bilmədiklərindən müdafiə etməyə müqtədir olmayıb, irz və namusları əllərindən getdi.

Pəs, əlbəttə, tamam millət bu barədə bilittifaq [birgə] qeyrət və namus ilə çalışmalıdırlar, ta ki, əxzi-əsgər işinə heç bir tərəfdən xəyanət yol tapmasın.

Fəlihəza [ona görə], cənabınıza əkidən müqərrər olur ki [möhkəm tapşırılır ki], ruhani mollalara vəz və nəsihət və tövsiyə edəsiniz ki, əsgərlik əmri nizam və qayda üzrə cari olmaq üçün bəzli-hümmət [hümmət sərf etsinlər] və artıq diqqət etsinlər və əlbəttə düşünsünlər ki, bu halda hökuməti-islamiyyənin əsgərə artıq ehtiyacı vardır və bu yolda səy və hümmət etmək vəzaifidiniyyənin ən mühüm əmrlərindəndir və mollalara əlavə məlum edəsiniz ki, hər-ayinə [mütləq] ehyanən [bəzən] əsgərlik əmrində dəftərə müxalif olaraq şəhadətnamələr verələr və yainki dəftərə əl vurub təğyir və təbdil edələr [dəyişdirələr], məhşər günündə böyük cavabdəhəndə və hökumət indində [nəzdində] müqəssir hesab olub, xidmətlərindən məzul olmaqdan [qovulmaqdan] əlavə, cəzalara giriftar olacaqlar.

Şeyxülislam
Axund Ağa Ağəlizadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Romaniya-Macar müharibəsi

Peştədən xəbər verirlər ki, Romaniya ordusunun hücumu dayandırılmışdır. Bir çox yerlərdə Qırmızı ordu əks-hücuma keçməyə müvəffəq olub neçə gün əqdəm [qabaq] tərk edilmiş şəhərləri işğal etmişdir.

Macarıstanda əsgərlik

Peştədən xəbər verirlər ki, Romaniya ordusunun hücumu könüllü sifətilə əsgər cəm edilməsinə bais olmuşdur. Peştədə və ətrafında fəhlələr qırmızı bayraq altına cəm olmaqdadırlar. Paytaxtda fəhlə alayları təşkil edilməkdədir. Bu alaylardan səkkizi Şura Hökuməti qarşısında rəsmi-keçid yapacaqdır.

Mitinqdə Orlandonun nitqi

Parisdən teleqrafla xəbər verirlər ki, Kvirinal meydançasında nümayiş olan zaman İtaliya nümayəndəsi Orlando camaatına xitabən söylədiyi nitqində demişdir ki, İtaliya aclığa davam etmişsə [dözmüşsə də] də, heç vaxt namusuzluğa davam etməz [dözməz]. Orlandonun nitqi sürəkli alqışlarla qarşılanmışdır. Camaat İtaliya ordusu baş komandanını alqışlayıb izhar etmişdir ki, lazım olduğu təqdirdə ordu və donanma öz vəzifəsini ifa etməyə hazırdır. İtaliyanın hər yerində nümayişlər olmaqdadır.

Fransa və bolşeviklər

Parisdən İstanbula teleqraf edirlər ki, yekşənbə [bazar] gecəsi Fransa Məclisi-Məbusanı 8 milyard 500 milyon frank təzə istiqraz məsələsini müzakirə etməyə başlamışdır. Renodel bu məbləğin 10 milyona qədər azalmasını təklif etmişdir. O zaman hökumət etibar məsələsini qaldırmışdır. Nəticə[də] sosialistlərin təklifi 131 səs əleyhinə 362 səslə rədd edilmişdir. İclasın axırında Xariciyyə Nəzarəti katibi Abrami hökumət namından böylə bəyanat vermişdir:

"Fransa hökuməti bolşeviklərlə mübarizə edən millətlərə həqiqi müavinət [köməklik] göstərməyi qərara almışdır. Fransa hökuməti əslihə [silah], pul, libas, mühimmati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] və hər cür şeylərlə müavinət edəcəkdir. Bu işdə Fransa hökuməti hamı Müttəfiq dövlətlərlə müttəhid [birgə] hərəkət edir."

Katibin bu bəyanatından sonra Pişon dəxi müxtəsər surətdə bəyanat vermişdir. Axırda hərbi istiqraz 97 səs əleyhinə 411 səslə qəbul edilmişdir.

- İstanbuldan xəbər verirlər ki, bura məhafili-siyasiyyəsində [siyasi dairələrində] belə hesab edirlər ki, Fransa Vəkillər Palatasının hərbi istiqrazı əksəriyyətlə qəbul edilməsi Fransa siyasətinin təreddüdatı haqqında olan güftgulara [söz-söhbətlərə] və Fransanın bolşeviklər əleyhinə olan hərəkətdə iştirak etməmək arzusunda olması xüsusunda olan danışıqlara nəhayət verir. Fransanın bolşeviklər əleyhinə mübarizə üçün para, əslihə və mühimmatla müavinət edəcəyi xəbəri İstanbulda böyük təsir bağışlamışdır. Bununla əlaqədar olaraq Klemansonun hökumət başına qayıdacağını bu yaxın günlərin işi hesab edirlər. Verilən xəbərlərə görə, Pişon və Klemanso Palatada bəyanat verməkdən qabaq Venizelos ilə uzun müzakiratda bulunmuşlar. Venizelos isə dərhal Atinaya teleqraf göndərib, tezliklə Cənubi Rusiyaya qoşun göndərilməsini əmr etmişdir.

Yunan komandanlığının təklifi

Yunan generalı demişdir ki, Rusiyaya əsgər gətirildikdən sonra Yunanıstan təklif edəcəkdir ki, bolşevik dəstələrini tək başına Ukraynaya qovmaq ona vagüzar edilsin [tapşırılsın].

- Vilnanın [Vilnüsün] polyak qoşunları tərəfindən işğal edildiyi barəsində polyakların verdikləri xəbərlər uydurmadır. Vilna əhalisi aclıqdan zinhara gələrək bolşeviklərin əleyhinə çıxaraq, onları oradan qovmuşlardır. Moskvadan gələn polyak bolşevik alayı üsyançılara qoşulmuşlar. Bəzi xəbərlərə görə, polyak qoşunları küçə müharibəsində iştirak etmişlərdir.

Samara – Kazansk altında qırmızı qoşunlar tərəfində könüllü alayı məğlub edilmişdir. Onların köməyinə göndərilmiş olan 8-ci Orenburq və 47-ci atıcı alayı bolşeviklərlə mübarizədən imtina etmişlərdir. Bu alay nəfəratı tamamilə atılmaqla edam edilmişlərdir.

- Nyu-York ətrafında olan silah zavodunun fövqəladə bir surətdə genişləməsini və o zavodun Almaniyadakı böyük "Krupp" zavoduna döndərilməsinə hərbi departman qərar vermişdir.

Bolşeviklərin məlumatı

Cənubi cəbhə - Baxmut dairəsi - Düşmənlər Xatsepetovka mövqifini [stansiyasını] işğal etmişlərsə də, lakin bizim qitəatın [hərbi hissələrin] əks-həmləsi ilə oradan çıxarılmışlar. Şərq tərəfdə isə düşmənin qüvvəsi artıq olduğundan biz Çernuxino mövqifini tərk eylədik.

Luqansk dairə[si] - Bizim qitələr həmləyə keçərək Pervozvanovka mövqifini işğal etmişlərdir.

Kamensk[oye] dairə[si] - Maniç nəhrinin cənub cərəyanının cənub cəhətində bizim həmləmiz vüsətlənir.

Tixoretsk dairəsində - Düşmənlərin Torqovaya qarşı ediləcək həmlələri onlar üçün böyük tələfatla dəf edilmişdir.

Şərq cəbhəsində - Orenburq dairəsi - Orenburqun beş verstliyində düşmənlər Menovoy dvoru işğal etmişlərsə də, əks-həmləmizlə geri püskürtülmüşlər.

Buzuluk və Buquruslanski dairə[si] - Bizim yürüşümüz getdikcə vüsətlənir.

Sergeyevsk[oye] dairəsi – Sergeyevs-k[oye]nin 18 verstliyində düşmənlər Karavayevonu işğal etdilər.

Buqulmin[ski] dairəsi - Dəmiryolun cənubunda bizim hissələr 15 verst geriyə çəkilmişlərdir.

Fəhlələrin işdən imtinası

Rusiya Şura Hökuməti ilə mübarizə etməkdən ötrü gəmiləri sazlayıb bəhriyyə [donanma] könüllüləri ixtiyarına vermək üçün hökumət tərəfindən verilən əmrə qarşı gəmi fəhlələri qan tökmək və ruslarla müharibə etmək istəməyib, gəmiləri sazlamaqdan imtina etmişlərdir. Hökumət fəhlələrə güzəştdə bulunmuşdur.

SÜLH ƏTRAFINDA

Sülh Konfransı iclasında İtaliya nümayəndələrinə məxsus olan üç yerin boş olduğu, nümayəndələrin iclasda iştirak etmədiklərini göstərir. Dünən Konfrans işləri təcilən [sürətlə] irəliləyirdi. İtaliya məsələləri əvəzinə digər məsail [məsələlər] qoyulmuşdur. Sülh müahidənaməsi [sazişi] qəti surətdə qurtarmışdır, cümə günü Almaniya sülh nümayəndələrinə təqdim ediləcəkdir. Nemeslərin bir hissəsi dünən varid olmuşlar [gəlib çatmışlar], bir hissəsi də sabah gözlənir. Paris əhalisi nemeslərin vüruduna bietinadırlar [gəlişinə etinasızdırlar]. Sülh Konfransı həkəza [habelə] Paris əhalisi[nə] hökumətin adi iclaslarından artıq maraqlı deyildir. Almaniya nümayəndələrinin əmniyyətdə olmaları üçün fransız saldatlarından qarovullar qoyulmuşdur.

Londondan xəbər verirlər ki, Konfrans müttəhidülrəy [yekdilliklə] Cəmiyyəti-Əqvamın [Millətlər Cəmiyyətinin] yeni nizamnaməsini qəbul eyləmişdir. Bu nizamnaməyə bəzi maddələr əlavə edilmişdir. Böylə ki, Cəmiyyəti-Əqvama daxil olanların iki ildən sonra oradan çıxa biləcəkləri qeyd edilmişdir. Cəmiyyəti-Əqvamın qərargahı Cenevrədə olacaqdır. Fəqət buradan başqa yerə də köçürülə biləcəkdir. Hər ittifaqa [ehtimala] qarşı Cəmiyyəti-Əqvam üzvlərinin həpsi üçün həkəm (arbitraj) məcburi olacaqdır.

Yaponiya məsələsi

Yaponiya nümayəndələri nimrəsmi [yarı-rəsmi] surətdə ciddi mübahisəyə girişmişlər. Üçlər Şurasının səhərki cələsəsində [iclasında] eyni surətlə onlara cavab verilmişdir. Yaponiya nümayəndələri iclasın axırına qədər orada qalmışlarsa da, lakin aralıqda razılıq əmələ gəlməmişdir. Bu məsələ gündüzkü iclasda yenidən müzakirə ediləcəkdir.

Üçlər Şurası Makino ilə danışıqdan sonra Belçika tələbatı müzakirəsinə girişmişdir. Deyirlər ki, Belçika, tələbatı qəbul edilmədiyindən dolayı narazılığını izhar eyləmişdir. Sabah Dördlər Şurası Avropa məsələsinə keçəcəkdir.

Ermənistan sülh nümayəndələrinin pul iddiaları

İstanbulda müntəşir [nəşr olunan] "Jamanak" qəzetəsi xəbər verir ki, ermənilər Parisdə Sülh Konfransına Avropa müharibəsi zamanı ermənilərə yetişən maddi xəsarət üçün 19 milyard frank iddia edirlər. Bu barədə tələbnamələrini Konfransa təqdim etmişlərdir.

1) Kənd fəllahət [əkinçilik] işlərinin pərişan edilməsindən dolayı 4 milyard 739 milyon frank.

2) Şəhərlərdə ev müxəlləfatının [əşyalarının] dağılmasına görə 3 milyard 60 milyon frank.

3) Davada məqtul olan [müharibədə öldürülən] şəxslərin ailələri üçün 7 milyon frank.

4) Xəstə və yaralı erməni saldatları üçün 250 milyon.

5) 4 il müharibə zamanı 160 min erməni ailəsinə toxunan xəsarət üçün, hər ailəyə 4 min frank olmaq üzrə 540 milyon frank.

6) 350 min nəfər erməniyə edilən təcavüz və xəsarətdən ötrü, hər birinə 1000 frank olmaq üzrə 350 milyon frank.

7) Qafqaziya fərarilərini [qaçqınlarını] saxlamaq üçün 300 milyon frank.

8) Milli və kəlisa [kilsə] xəsarətləri 75 milyon frank

9) Cəbrən [zorla] zəbt edilən şeylərdən ötrü 200 milyon.

Yekunu 14 milyard frank edir ki, Ermənistan Cümhuriyyətinin zərəri ilə hamısı 19 milyard frank edir.

YENİ BİR MÜXTİRƏ

Milliyyət prinsipi və türklərin haqqı – İstanbul məsələsi – Hərb borclarımız nasıl itfa edilməli [bağlanmalı]?

İsveçrədə, Cenevrə şəhərində iniqad edən [baş tutan] Türk Hürriyyətpərvəran Konqresi tərəfindən Sülh Konfransı nəzdində türklərin hüququnu müdafiəyə məmur edilən Şərif paşanın Sülh Konfransına verdiyi müxtirələrdən [yazılı müraciətlərdən, qeydlərdən] birini dün nəşr etmişdik. Bu gün də müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin], məmləkətimizin müqəddəratına dair Konfransa vermiş olduğu müdəlləl [dəlilli-sübutlu] və əhəmiyyətli ikinci müxtirəsini də nəşr ediriz. Bu müxtirə də, dün nəşr etdiyimiz müxtirə kimi Sülh Konfransına iştirak edən bütün dövlətlər mürəxxəslərindən [nümayəndələrindən] başqa, fransız əyan və məbusanına da tövdi [təqdim] edilmişdir:

Əvvəlü-axir əfkari-əsriyyəyə [zamanənin rəyinə] tərəfdar olan Osmanlı Hürriyyətpərvəran Firqəsi bütün istiqbal və səadəticahanın məsnəd və müttəkası [bütün dünyanın gələcəyinin və səadətinin istinad etdiyi və söykənəcəyi] olacaq olan milliyyət prinsipini kəndi proqramına kamali-səmimiyyət və xülus ilə qeyd və əlavə etməkdə heç tərəddüd etmədi.

Məmləkətimizin əraziyi-vaseəsində əqvami-müxtəlifə sakin olmaqdadır [geniş ərazisində müxtəlif xalqlar yaşamaqdadır] ki, bunların bəzi həvalidəki əksəriyyəti-irqisi [bəzi yerlərdə irqi baxımdan çoxluq təşkil etmələri] heç bir etiraza məhəl [yer] buraxmayacaq qədər aşikardır. Bu etibarla, Sülh Konfransının böylə bir vəziyyətdə bulunan əqvama, tələb etdikləri hüdudi-təbiiyyəni [təbii sərhədləri] bəxş etməsi tamamilə doğrudur.

Buna müqabil, baxüsus Asiyayi-süğrada [xüsusilə Kiçik Asiyada, Anadoluda] öylə bəzi həvali vardır ki, burada böyük tarixi istilalar bir taqım miləli-məxlutənin [qarışıq millətlərin], müxtəlif ənasiri-əsliyyə və fatehədən ibarət kütəlati-mütəkasifənin [müxtəlif yerli ünsürlərlə oranı fəth edən ünsürlərin qarışmasından ibarət sıx kütlələrin] peydasına səbəbiyyət vermişdir ki, bunlar arasında türk milləti; işbu müxtirəyə mərbut olub [bu sənədə əlavə edilib], səhhəti-mündəricatı məhəllinə göndəriləcək müxtəlit bir komisyonun tədqiqat və təhqiqatı ilə əlbəttə sabit olacaq [mündəricatının doğruluğu yerlərə göndəriləcək qarışıq tərkibli komissiyanın tədqiqat və araşdırmaları ilə şübhəsiz təsdiqlənəcək] olan ehsaiyyat [statistika] cədvəllərindən anlaşılacağı vəchlə, aşkar surətdə əksəriyyətdə bulunur. Mərülzikr [qeyd edilən] cədvəllərə nəzərən, qeyri-türk ənasirinin [ünsürlərinin] ədədi-nüfus məcmusu [əhalisinin sayının cəmi] türk əksəriyyətinin ancaq bir süls[ü] [üçdə biri] nisbətindədir.

*Eyni istatistiklərin səhhəti [doğruluğu] Fransa Xariciyyə nazirinin 3 təşrini-sani [noyabr] 1896 tarixində Məclisi-Məbusanda irad etdiyi [söylədiyi] atidə[ki] [aşağıdakı] sözlərlə məaziyadə tədqiq və təyid olunmuşdur [artıqlaması ilə təsdiq edilmişdir]:**

"Əllərimizdə bulunan istatistik cədvəllərinə nəzərən əlyövm [hal-hazırda] yalnız mövzui-bəhs və münaqişə olan türk vilayətlərdəki erməni əhalisi səkəneyi-ümumiyyənin [ümumi əhlinin] hər halda yüzdə on üçündən fəzləsini təşkil etməz. Bütün məmaliki-Osmaniyyədə sakin ermənilərin məcmuyi-nüfusu şübhəsiz üç milyona baliğ deyildir [çatmır]."

Anadolu vilayətində erməni ünsürünün nüfus etibarı ilə tərzitəqsim və tövzisi pək qeyri-müsavidir [olduqca qeyri-bərabər bir şəkildə paylanmış və yayılmışdır]. Bəzi tərəflərdə onlar daha mütəkasif [sıx] bir halda və bəzi tərəflərdə isə daha seyrək və dağınıq bir surətdə yaşayırlar. Vəlhasil, bu bədbəxt əhalinin həqiqətən əksəriyyəti təşkil etdikləri və ətrafında az-çox haizimuxtariyyət [muxtariyyətə nail] bir hökumətin təəssüs edəbiləcəyi [qurula biləcəyi] bir mərkəzi vücuda gətirə biləcəkləri tək bir nöqtəni baladakı [yuxarıdakı] vilayətdə görüb bulmaq mümkün deyildir.

Bu şərait təhtində [altında] bizə mübaliğəli görünüən müddəiyyatdan [iddialardan] qeyri mətalibatı [mətləbləri] nəzərietibara almamaq surəti ilə əqəliyyətdə [azlıqda] bulunan bir ünsürə bəxşi-istiqlal etmək, milliyyət prinsipinin xilafına olaraq əksəriyyətin hüquqi-milliyyəsini sadəcə heçə sanmaq demək olar.

Məzkur [deyilən] prinsipin adilanə bir surətdə tətbiqi mətlub və mültəzəm [tələb olunan və lazımlı] isə, Sülh Konfransı əlaqədar tərəflərdən biri və ya digəri tərəfindən ərz və iraə [təqdim] olunan istatistik cədvəllərinə təməssükdən sərfinəzər edərək [statistika cədvəllərinə istinad etməkdən əl çəkərək], əksəriyyət və ya əqəliyyətin [çoxluq və ya azlığın] hanki qövmə mənsub olduğu eyicə bilinməyən, binaənileyh [buna görə], münazefih [mübahisəli] olan həvalidə rəyiamm [referendum] üsuluna müraciət etməlidir.

Milliyyət prinsipi hər tərəfdə tanınmış və hər kəscə qəbul edilmiş olmasına binaən, balada [yuxarıda] tövsiyə etdiyimiz tərzimüamilə [hərəkət tərzi] hər kəsin məzhəri-təsvibi [hər kəsin təsdiqinə nail] olacaq və bunun nətayici [nəticələri] önündə hər kəs baş əyməkdən başqa bir şey yapmayacaqdır.

İstanbul şəhərinə gəlincə, bu, hər şeydən əvvəl bir türk şəhəridir. Onsuz Türkiyənin bəqa və davamı qabili-təsəvvür deyildir. Cameləri ilə, minarələri ilə, abidati-ümumiyyəsi [bütün abidələri] ilə digər heç bir yerdə təsadüf edilməyən bir mədəniyyəti-məxsusə nümunəsini ibraz edən [göstərən] Dərsəadətdə [İstanbulda] türklər bir əksəriyyəti-qahirə [qahir əksəriyyət, böyük çoxluq] təşkil edirlər. Əgər buna və hər şeyə rəğmən bu şəhər beynəlmiləlləşdirilərsə, Türkiyənin vücudundan yalnız bir ət parçası deyil, fəqət qəlbi qoparılacaqdır. Zira, Dərsəadətsiz bir Türkiyə, damarlarında artıq qan qalmamış və mənbeyi-həyatından məhrum buraxılmış bir cəsəd olacaqdır. Fəzlə olaraq, Bəhri-səfid [Aralıq dənizi] qapılarına dayanmaq üzrə bulunan bolşevizm hərəkət və cərəyanına qarşı bir səddi-hail [maneə, çəpər] çəkməyə qadir bir qüvvət bilə-bilə imha ediləcəkdir. Nəhayət, vəziyyəti-coğrafiyyəsindən dolayı iki qiteyi-ərzə [dünyanın iki qitəsinə] şüalar saçan Dərsəadəti beynəlmiləl bir şəhər halına qoymaq, milliyyət prinsipinə qələbə çalmaq istedadını göstərən bəzi fəsadkar fikirlər üçün bir mərkəzi-sirayət [yayılma mərkəzi] vücuda gətirmək deməkdir.

* * *

Ərazi məsələsinin mahiyyəti nə olursa-olsun, Gənc türk Hökumətinin bidayəti-hərbdən [müharibənin əvvəlindən] bəri Almaniyada əqd etdiyi [imzaladığı] borclar haqqında Sülh Konfransının nəzəri-diqqətini cəlb etmək istərəm.

Almaniya kəndi mənfəətinə olaraq Türkiyəni hərbə sövq və təşviq etdiyi üçün məmləkətimizin məriülzikr [deyilən] borcları təsviyəyə [təmizləməyə] məcbur edilməsi qətiyyən caiz [uyğun] deyildir. Bina-ənileyh [ona görə], Sülh Konfransının mütəntən [təntənəli] bir qərarı ilə Türkiyəni bu borclardan qurtarmaq, bunları Almaniyaya təhmil etmək [yükləmək] bir lazimeyi-nisfət və ədalətdir [insaf və ədalət baxımından zəruridir]. Hökuməti-Osmaniyyə ilə Şərqdə bilaxirə [sonradan] təşəkkül edəcək yeni hökumətlər arasında düyuni-Osmaniyyənin təqsimi [Osmanlı borclarının bölünməsi] məsələsinə gəlincə, məlulini-əsgəriyyəyə və mütəqaidini-mülkiyyə və əsgəriyyəyə [hərb əlillərinə, mülki və hərbi təqaüdçülərə] verilməsi iqtiza edən [lazım gələn] təzminat və maaşat [maaşlar] daxil olmaq üzrə, hərbdən əvvəlki düyuni-Osmaniyyənin [Osmanlı borclarının] bizimlə Türkiyədən ayrılan qitələrin [parçaların, hissələrin] vüsət [genişlik] və qiymətinə görə təqsim edilməsinə [bölünməsinə] kimsənin mane və mötəriz olmayacağına [etiraz etməyəcəyinə] əminiz.

Türkiyənin Balkan hərbindən sonra qaib etdiyi vilayətlərlə Rumeliyi-şərqiyə [Şərqi Rumeliyə] aid hisseyi-deynin [borc hissəsinin] təsviyəsi məsələsi vəqti-axirə təliq edildiyindən [axır vaxta saxlandığından], Sülh Konfransının bu məsələni şimdiki konqredən daha səlahiyyətdar bir mərcəyə [quruma] tövcih edilməməyəcək [yönləndirilməyəcək] olan şikayat və mətalibati-müstəqbələyə [gələcəkdəki şikayətlərə və tələblərə] meydan verilməmək üzrə baladakı məsail [yuxarıdaki məsələlər] ilə birlikdə kəsib atması əcəba münasib və müvafiq olmazmı?

XƏZİNƏ OĞURLUĞU

Rus bürokratiyasının Qafqazda buraxdığı çox bədkirdarlıqlardan [yaramazlıqlardan, pis hərəkətlərdən] biri də xəzinə oğurluğudur ki, buna rus ədəbiyyatında gözəl bir təbirlə "казнокрадство" deyirlər. Qafqazın işğal olunduğu gündən başlayaraq canişinlərin tədbir və ənvai vəsilələri [növbənöv vasitələri] ilə rus ünsürü buraya bir çox məmurluğa dəvət olunur. Lakin rusların halal və namuskar qismi yeni işğal olunmuş uzaq və əcnəbi bir ölkənin məmurluğuna çox da meyil və həvəs göstərmədiyindən, əcnəbilər arasında məmurluğu qəbul etmiş ruslara bir çox imtiyazlar verilir ki, ümdəsi yüz cürə ünvanlar altında xəzinədən məvacibdən əlavə, "iaşələr" əxz etmək idi. Bu iaşələrin öylə uydurma adları vardır ki, türkcəyə tərcümə olunmadığından, timsal üçün bir neçələrini burada rusca qeyd etməliyəm. Məsələn: Третное не въ зачетъ жалованья, Подъёмныя, Суточныя, Курьерскія, Квартирныя, Обму- ндировочныя...

Bunlardan əlavə, sairləri də çoxdur ki, yazmaqla vəsfə gəlməz. Bunlar hamısı ondan ötrü icad olunmuşdu ki, rus ünsürünü Qafqaz məmurluğuna həvəsləndirsinlər. Söz yoxdur ki, rusların tamahkar qismi bu iaşələrə aldanıb fövc-fövc [dəstə-dəstə] ölkəmizə gələrək, canişinlərin qoyduğu qanunlara istinadən kamali-cürətlə Qafqaz xəzinəsini soymağa başladılar. Bir bu qədər uydurma ünvanlı iaşələri almış məmurlar Qafqaz xəzinəsini özlərinin südlü inəyi bilib həddindən artıq sağırdılar. Qafqaz füqəra və zəhmətkeşlərindən cəbrən [güclə] və zorən alınmış vergilər ki, xəzinənin ümdə varidatı idi, həman uydurma ünvanlar altında asanca rus məmurlarının ciblərinə daxil olurdu. Buna kifayət etməyərək, rus məmurları məmləkətin torpaqlarını, meşələrini, sularını, mədənlərini böyük rüşvətlərlə bəzi sərvətdarlara qeyri-rəsmən satırdılar, yaxud icarəyə verirdilər. Torq [hərrac] və müzayidə kimi xəfi [gizli] məsələlərin sirrini də böyük rüşvətlərlə açırdılar. Xülasə, Qafqaz xəzinəsi həm açığına, həm də gizlin vasitələrlə soyulurdu, talan edilirdi. Bunu müşahidə etmiş canişinlər gözlərini yumub özlərini bilməməzliyə vururdular. Əhalinin dərisini soyub yüz cürə vergi almış hökumət bu vergiləri xəzinədən hər təriqlə [yolla] olur-olsun çıxarıb, məmurların ciblərini doldurmağa məhz bundan ötrü razı olurdular ki, rus məmurları istibdadın Qafqazda tərəfdar və köməkçiləri olsunlar. Odur ki, xəzinədən oğurlanmış pulların üstü açılmazdı. Təsadüfən açıldığı halda öylə təftişlər yapılardı ki, nəticəsində "oğrular doğru" çıxardı.

Qafqaz əhli xəzinəyə xəlifələrin beytülmalı nəzəriylə baxdığından, bir bu qədər xəzinə oğurluqlarına qarşı mat və məbhut [heyrətdə] qalırdılar. Sonralardan yerli məmurlar da, əvvəlcə gürcü və ermənilər və axırda da müsəlman məmurları xəzinədən çap vurmağa alışdılar. Böylə ki, Aleksandr və Nikolay dövrlərində xəzinə oğurluğu adi məsələlərin ən adisi olmuşdu. Xəzinədən oğurlamayan məmurlara gülürdülər. "Filankəs abid olubdur" – deyə məsxərəyə qoyurdular.

Bugünkü xəzinə oğruları yenə rus istibdadı əli ilə tərbiyələnmiş həman şəxslərdir ki, xəzinəyə köhnə nəzərlə baxıb, mövqeyi düşdükcə camaatın beytülmalını rahatca udurlar. Timsal olaraq, Rəşid İsmayılovun hərəkatını göstərə bilərik. Naxçıvan füqərasına paylamaq üçün 900 min rublə verilmiş pulu bu cənab günün günorta çağı oğurlamaq istəyirsə də, məqsədinə nail olammayır. Oğurluğun üstü açılır... Bunu hərgah bir rus məmuru yapsaydı, söz yoxdur ki, buna tamam azərbaycanlıların bir bədxahı, hətta xaini kimi baxılardı. Lakin İsmayılovun müsəlman, həm də azərbaycanlı olduğundan naşi [olduğuna görə], onun hərəkatına hökumətin və camaatın nə nəzərlə baxacağını və buna qarşı nə kimi cəzaların dərəcəsini göstərməkdə insan aciz qalır. İsmayılov rus olsaydı, vətənin xaini sanılardı. Müsəlman olduğu halda – xəyanətdən böyük nə kimi cinayətin mürtəkibi [cinayətə qurşanmış] bulunacaqdır? Həm xəzinə oğrusu, həm də füqəranın, biçizlərin [köməksizlərin], əlillərin, şikəstlərin, gözü yaşlı fəlakətzədələrin, bir loğma çörəyə möhtac qalmışların loğmasını qəsb etmək niyyətində bulunmuş İsmayılov hanki cəzaya səzadır [layiqdir] ki, biçarələrin ah və nalələrini təskin qıla bilsin?

Bir vaxt Qarabağın bir məclisində qaçaqçılıqdan (kandravatçılıqdan) [kontrabandaçılıqdan] söhbət açılmışdı. Mollalardan biri buyurdu ki: "Qaçaqçılıq şər'ən [şəriətə görə] haramdır, zira, xəzinənin mədaxilinə zərər toxuyur. Xəzinə, hanki hökumətin əlində olur-olsun, bizim etiqadımızca beytülmaldır. Binaənileyh [ona görə], xəzinənin mədaxilinə qövlən və feilən [sözlə və əməllə] zərər yetirmək şəriətcə haramdır." Möhtərəm mollanın bu izahatı əhli-məclisi heyran buraxdı ki, necə olur da rus xəzinəsi şəriət nəzərində beytülmala müqabil tutulur? Həman xəzinə bu gün Azərbaycanın mali-məxsusu [xüsusi malı] olduğundan, keçmişdəki şübhəli fikir və sui-zənnlərə ehtiyac qalmamışdır. Buna dair şəriətin qəti və ətraflı bir fətvasını Məşixət İdarəsi nəşr qılsaydı, hamı üçün aydın olardı ki, xəzinə mənafeyini müdafiə etmək hər bir Azərbaycan müsəlmanının hüquqi-şər'iyyə və milliyyəsidir.

Ondan sonra, Yalama odunçuları kimi, hər şəxs və hər sinif xəzinə varidatının güdükçüləri olaraq istibdadın aramızda qoyduğu bid'ətin [pis adətin] kökünü kəsərlər. Əhalidən əlavə, hökumətin Fövqəladə Təftişat Komisyonu "Yalama macərası" kimi qəzetələrə dərc olunan fəqərələri [hadisələri] başlı-başına qoymayaraq, hər dəfə təftiş yapmalıdır. Heyfa ki, bu komisyonun sədri türkcə bilməyir!

F. A.

DAĞISTAN GÜNÜ

Mayısın 3-ündə dəbdəbəli və təntənəli deməyə şayəstə [layiq] olan "Dağıstan günü" cəbə [ianə qutusu] gəzdirənlərdən Fazil Əfəndizadədən o günü nə cürə keçirdiyini sual eylədikdə cavabı bu oldu:

– Cəbə əlimdə olduğu halda gələn-keçən, tanış-yad deməyib önünə keçir və cəbəni önünə uzadırdım. Möhtərəm camaatımız alqışlanacaq bir dərəcədə şövq və həvəslə həmiyyətlərini ibraz edirdilər.

Fəqət şayani-təqdir [təqdirəlayiq] bir şey təəccübümə səbəb oldu. Böylə ki, əlimdə cəbə caddə üzərində o tərəf bu tərəfə qoşduğum halda, bir tərəfdən ismimin çağırıldığını "rüzgarın mümaniəti" [küləyin maneçiliyi] ilə yarıbuçuq [yarı-yarımçıq] eşitdim... Eşitdimsə də, önümdə izdiham, cəbəyə para tökülmənin arxası kəsilmədiyi və başım bu tərəfə qarışıq olduğu üçün səs gələn tərəfə baxammadım. Mən baxmadımsa da, səsin bir qaç kərə təkrarlandığını eşitdim. Səs sahibi bir çocuq olduğunu səsin incəli-yindən anladım. Əlimdəki cəbəni də buradan ayırmaq istəməyir, oraya da cavab vermək istəyirdim. Nə isə, önümdə olan izdiham azaldı, mən də səs gələn tərəfə getdim. Önümdə bir çox qadınlar gördüm. Kəndi-kəndimə: "Əcəba, məni çağıran kim idi? Nə tərəfə gedəyim?" fikrini edərkən, birdən qadınlar arasından kiçik bir mütəəllimə [qız şagird]: "Fazil, Fazil, cəbəni buraya gətir, mən də pul verəcəyəm" – deyə-deyə kamali-təcil ilə [tələsə-tələsə] mənə yaxınlaşırdı. Qızın üzünə baxdıqda əhbablarımızdan birinin kəriməsi [tanışlarımızdan birinin qızı] olduğunu tanıdım. Bu qızın bir kəndi tərəfindən para buraxmağı üçün məni bu qadınların arasına gətirməyinə qəlbimdə acıqlandım və iləri getməyib durduğum yerdə sabit olub qızı bəklədim. Fikrim yanlış imiş, qız qadınların arasından soxula-soxula yanıma gələnə qədər önümdəki qadınlardan ixtiyar yollu bir qadın kəndisi ayağa qalxıb cəbəyə üç manat ianə salmaqla o biri qadınlara da yol açdı. Tam iyirmi dəqiqəyə qədər mən burada qalıb qadınların ianələrini toplayır və onların dedikləri sözlərə heyran olurdum. Heç güman etmədiyim bu xanımların sevə-sevə verdikləri ianə ilə cəbə ağzına qədər doldu.

Cəbəni dəyişdirmək üçün oradan ayrılmaq istədikdə, qadınlardan birisi:

– Oğlum! Getmə, getmə, dayan! Mən birini də alacağam.

– Xala! Sən aldın ki! Bax, ianə nümunəsi də köksündədir.

– Oğlum, onu özüm üçün aldım, ikisini də evdə balaca nəvələrim var, onlar üçün alacağam, – deyir.

Bir qeyrisi də:

– Bacılarım, verin, Allah sizə kömək olsun. Nə versəniz əlinizlə, o gələcək sizinlə. Kəndi ianənizi kəndi cibinizdən veriniz, – deyirdi.

Xanımların bu hümməti bugünkü gördüklərimin içində ən əhəmiyyətlisidir, – deyir.

Allah böylə xanımların və xanım qızların əmsalını ziyadə eyləsin. Amin.

Şəfiqə Əfəndizadə

NƏŞRİYYATIMIZIN ƏSBABİ-TƏRƏQQİ VƏ TƏDƏNNİSİ [İNKİŞAF VƏ GERİ QALMA SƏBƏBLƏRİ]*

- 3 -

Atinalıların [afinalıların] "İntibah dövrü" iğtişaşın ən şiddətli və əhalinin yekdigərinə [bir-birinə] xəsim [düşmən] və rəqib kəsildiyi zamanda başlanmış və məmləkətlərini pənceyi-istilalarına almış düşmənin sətvəti [həmləsi] qarşısında yalnız qayğurmaqla [təəssüflənməklə] keçinməyə məcbur olmuşlardır. Böyük bir şan və şövkətdən sonra xaki-məzəllətə [zəlillik torpağına] düşüb iztirab və inkisara [ümidsizliyə] düçar olduqlarından, fövqəltaqə [taqətləri çatmayan] bir sıxıntı altında çabalayırlardı.

İnsan dəf'inə müqtədir olammadığı bir fəlakətə düşdükdə, o fəlakətin kəndisi üzərinə olan təsirini yüngülləşdirmək üçün xilqət və əf'ali-insaniyyənin [bəşərin yaradılışının və əməllərinin] mahiyyətini, hadisat və vəqayenin [hadisələrin və olanların] səbəbini və hikmətini fəlsəfi tə'lilat və təhlilat ilə [fəlsəfi cəhətdən təhlil etmək və əsaslandırmaqla] məşğul olub, unutmağa çalışır.

Atinalılar bilxassə öylə bir təsəlliyə möhtac idilər. Çünki əziz və şanlı ikən, zəlil və həqir olmuşlardı. Keçmişə baxıb əsəfxan olurlardı [təəssüflənirdilər]. Gələcəyi nəzərə alıb, xof və xəşyətə [qorxu və dəhşətə] düşürlərdi. Bütün məfaxiri-qədimələri [keçmişdəki iftixar mənbələri] sönmüş, getmiş idi. Müntəzəm yeni bir hökumət təşkil edəmməmişlərdi. Buna görə, bütün fikirləri insanların, bilxassə kəndlilərin əhval və xüsusatının tədqiq və təhqiqinə sərf edilməkdə idi. Fəqət intibahlarının məhvəri ədəbiyyat və fəlsəfə ətrafında dönürdü. Bu "İntibah dövrü"nün rəisi və müəssisi [təsisçisi] qəbləl-milad [miladdan əvvəl] 468-400[-cü] illərdə yaşayan filosofi-şəhir [məşhur filosof] Sokrat idi.

Filosofi-müşarünileyh [adı çəkilən filosof] qayət əzmkar, səbatlı olduğu kimi, səfsətə və müğalitənin [boş sözlərin və həqiqətə əsaslanmayan mübahisələrin], saxta fəsahətin [təmtəraqlı sözlərin] dəxi ən şiddətli düşməni idi. Bu lahuti sifatı [ilahi xüsusiyyətləri] sayəsində mənsub olduğu millətin intibahını qüvvətləndirdiyi ilə bərabər, hikməti-ədəbiyyənin (fəlsəfeyi-əxlaqiyyənin) [əxlaq fəlsəfəsinin], əməli fəlsəfeyi-ədəbiyyənin (hikməti-əxlaqiy-yənin) mucidi [icad edəni], ya fəlsəfeyi-qədimənin xəyalatdan həqiqətə mühəvvili [çevirəni] olmuşdur. Bunu mütəaqib [onun ardınca], Əflatun, Ərəstu, Teofrastus, Neleus kimi məşhur filosoflar Mora müharibəsində nəş'ət [meydana çıxaraq], xitamında kəsbi-şöhrət etməklə [müharibə bitərkən şöhrət qazanmaqla] Suriyaya səyahət, misirlilərin, babillilərin ülumi-təbiiyyələrini [təbiətə dair elmlərini] tibbiyunaniyə [yunan tibbinə] əlavə, təbabəti təbiət əsası üzrə vəz [izah], 78 kitab təlif [yazan] və 357-də vəfat edən İbokrat kimi təbibi-şəhir [məşhur həkim], ülumi-riyaziyyədə məharəti-tamme [mükəmməl bir məharət] sahibi olan Oklidos, qəti-məxrut [konik kəsiklər] haqqındakı tədqiqatı ilə məşhur olan Apollonius, həndəsə və hesaba mütəəlliq [aid] qəvanini-təbiiyyədə [təbiət qanunlarında] bir çox istikşa-fati-mühümmədə [mühüm kəşflərdə] bulunan Arximedes, ilk dəfə olaraq müluki-fərainənin [Misir hökmdarlarının, fironların] isimlərini havi [ehtiva edən] cədvəl tərtib və ərzin məsahəsini [Yer kürəsinin sahəsini ölçmək işini] icra edən Eratosten, elmi-heyət [astronomiya] mütəxəssisi Batlamyus, daha sonra Herofilos, Erasistrat və Calinus kimi alimlər yetişdirmişlər ki, maddiyyatca hökumət sürmüşlərsə də, mənəviyyatca İskəndəriyyənin parlaq zamanının sonuna və islamiyyətin zühuruna qədər hakimiyyət ehraz etdikləri [əldə etdikləri] kimi, qələmə aldıqları asar [əsərlər] dəxi islam mədəniyyətində böyük mövqe tutmuş və sırası ilə yazacağımız vəchlə əksəri ərəbcəyə tərcümə edilmişdir.

Bundan əlavə, əzmineyi-tarixiyyənin ibtidasından [qədim dövrün başlanğıcından] mədəniyyəti-islamiyyənin zühuruna qədər təvali edən [bir-birinin ardınca gəlib keçən] dövrlərdə müxtəlif qövmlərin elm, fəlsəfə və ədəbiyyatı alimləri tərəfindən vücuda gətirilən maarifi-bəşəriyyənin süzülə-süzülə qismi-əzəmi [böyük hissəsi] İskəndəriyyədə toplanmış "Museyon" nam darülfünunda [universitetdə] təlim və tədris olunurdu. Bu darülfünun isə xüləfayi-Əməviyyənin [Əməvi xəlifələrinin] səkkizincisi olub, hicrətin 99-cu sənəsində xilafətə keçən Ömər bin Əbdüləziz tərəfindən Antakyaya nəql edilmişdir.

Böylə ehtiyacata hindlilər, süryanilər, misirlilər, iranlılar dəxi giriftar olmuşlar. Ədəbiyyatlarında böyük açıqlıqlar görmüşlərdir. Lakin o açıqlıqları örtməkdən sərf-nəzər etməmişlər [vaz keçməmişlər]. Hər daima təzayüdi-ülum, təkamüli-fünuna [elmlərini artırmağa, fənlərini kamilləşdirməyə] çalışmışlardır. Əski iranlıların ülumi-ədəbiyyatına Sasanilərdən Şapur bin Ərdəşir ilə Adil Nuşirəvanın verdiyi tərəqqiyyat dəxi zikrə layiqdir. Fəqət bu xüsusatda hökumati-islamiyyənin fəaliyyətindən müfəssəl yazmalı olduğumuza görə, artıq sair millətlərdən yazdığımıza qənaət ediriz.

İslam aləmində nəşriyyat və mətbuat haqqındakı müsaidə və mənəvi ehtiyacat ağırlığının ehsası [hiss edilməsi] və iş başında əhli olmağın fəziləti daha qərib [qəribə, təəccüblü], daha heyrətlidir.

İslamiyyətin zühurunda Hicazda 15-20 nəfərdən ziyadə yazı bilən yox idi. Bunlar dəxi tarixlərdə adbaad zikr olunan kübar səhabələrdən idi. Binaənileyh [ona görə], nə qədər mühüm və yazılmalı olsaydı qələmə alınmazmış. Hətta Qurani-şərifi belə "qürra" [oxuyan, Quran oxuyan] namı verilən zatlar [şəxslər] hafizələrində saxlayırmışlar. Qürraların yeddi yüz nəfəri Yəmamə qəzvəsində [döyüşündə] şəhid olduğundan, xüləfayi-raşidin heyrət etmiş və zayiati-vaqeə [üz verən itki] ilə Quranın dəxi nöqsanpəzir olacağını və bu cəhətdən islamiyyətin ağır bir ehtiyac qarşısında olduğunu nəzəri-etinaya alıb, kəlami-şərifin toplanılmasına əmr vermişlərdir.

Gərək xüləfayi-raşidin, gərək sair xüləfayi-islamiyyə millətihakimə olmaq saiqəsi [sövqü] ilə yazılarının, dillərinin islahatı yolunda fövqəladə ciddiyyət və fəaliyyət göstərmişlər. Quranın ayələri düz oxunmaq üçün "hərəkə" və "nöqtələr" vəz etdirdikləri [qoydurduqları] kimi, etiqadati-islamiyyəyə aid bütün əhadisəxbarı [hədisləri və məlumatları] toplamağa belə külli məsarifat sərf etmişlərdir.

Əbdülməlik bin Mərvan böylə ehti-yacatı rəf etməyə [aradan qaldırmağa], ərəbləri milli ruh, milli duyğu ilə hakim eyləməyə çalışan xüləfayi-Əməviyyənin ən şiddətli və ən irəli gedənlərindən idi. İstiqlali-milliyyə və islahati-mülkiyyəyə [mülki islahatlara] aid şayani-təzkar [yad edilməyə layiq] bir çox təşəbbüsatda bulunmuşdur. O cümlədən biri də məmaliki-islamiyyədə rumcanı [yunancanı] ərəbcəyə təhvil etməsidir [çevirməsidir, dəyişdirməsidir].

Bunun zamanına, yəni hicrətin 65-ci sənəsinədək bütün hökumati-islamiyyə dairələrində mədaxil, məxaric, mühasibə, hasili ümum təhrirat [bütün yazılı işlər] rumca yazılırdı və boğçalar, məndillər, ev pərdələri, xüləfanın [xəlifələrin], ricalidövlətin [dövlət adamlarının] və ümum əsgəri əlbisələrin üzərində "təraz" [bəzək] namı verilən üsul üzrə altun sırma, yaxud qumaşın rənginə müxalif ipək ilə rumca dualar, isimlər, rəsmlər, ləqəblər nəqş olunurdu. Zira mənsucat [toxunma mallar] tamamilə rumdan, bəzən də İrandan gətirilirdi. O cəhətdən, rum (xristian), İran (atəşpərəst) hökmdarları məzkur [deyilən] mənsucatı kəndi rəsmlərini ya hakimiyyətlərinə dəlalət edən bir taqım rəsm və şəkilləri, yaxud Ruhül-qüds naminə olan duaları havi olaraq [ehtiva edəcək şəkildə] emal etdirirlərdi.

Bu növ emal olunan əqmişə [qumaşlar, parçalar] ümum islamların evlərində ziynət məqamında qullanılırdı. Biz rus hakimiyyətini andıran, rus asarını və ənə-nati-milliyyəsini havi təzyinatdan [rus əsərlərini və milli ənənələrini ehtiva edən bəzəklərdən] həzz aldığımız kimi, onlar dəxi ruma aid mənsucatdan zövqyab olunurdu [zövq alırdı]. Hətta hökumati-islamiyyənin paraları rumda və üzərlərində ruma dair asar və əlamat [nişanlar] olaraq zərb olunurdu.

Bu xüsusatda ilk təşəbbüs edən, islahına çarələr arayan və ismi ilə müsəmması [adlandırılanı] arasında böyük təzad təşkil edən müqəddəslərimizin təl'ininə [lənətləməsinə] hədəf olmuş Əbdülməlik bin Mərvan olmuşdur. Bilümum pərdələrdə, boğçalarda, məndillərdə və əlbisələrdəki rumcanı ərəbcəyə təhvil etmişdir. Əvət, bu təhvilat isə təqdirəlayiq bir saiqeyi qeyrət və həmiyyətdən dolayı vüqu bulmuşdur. Xəlifeyi-müşarünileyhin ehtisasati-milliyyəsi [adı çəkilən xəlifənin milli duyğuları] haqqında müvərrixlər [tarixçilər] böylə bir fəqərə [hadisə] qeyd edir:

"Əbdülməlik bir gün kəndi məclisində oturarkən rumca yazılı bir boğça görmüş, mənasını bilməyə maraq etdiyindən, ərəbcəyə tərcümə edilmişdir. Müşarünileyh kəlmələrin mənasını və nə yerdə qullanıldığını anlayınca islam ölkəsində "tərraz"ın o surətlə davamını pək çirkin bulmuşdur.

"Bu hal, yəni boğçalarda böylə yazılar olub da məmaliki-islamiyyənin hər tərəfində istemal edilməsi [işlənməsi] dini-islamca pək çirkindir" – demişdir.

Dərhal əlbisə və sair istemal olunan mənsucatda rumcanın tərki, əvəzində "La ilahə illəllahu" [Allahdan başqa məbud yoxdur] ibarəsi yazılacağı və buna müğayir [zidd] hərəkətdə bulunanlara şiddətli cəzalar veriləcəyi haqqında əmrlər sadir etmişdir [əmrlər vermişdir]. Bu məsələ o andan etibarən islamların nəzəri-diqqətini daha da ziyadə cəlb edib, ümum islam ölkələrində istemal olunan boğçaların, məndillərin, pərdələrin, xüləfanın, ricali-dövlətlər və əsgəri əlbi-sələrin üzərindəki rumcaların yerinə əlamati-müməyyizə [fərqləndirici işarələr] olmaq üzrə ərəbcə "La ilahə illəllahu" ibarəsi ilə xəlifənin namına və ya ləqəbinə və sair xilafəti-islamiyyəyə aid işarətlər vəz olunduğu [qoyulduğu] kimi, məmaliki-islamiyyənin hər tərəfində də emalatxanalar artırılmışdır.

Əbdülməlikin bu təşəbbüsatı ərəb intibahi-milliyyəsinə pək böyük qüvvət vermək və ərəblərin hakimiyyəti-milliyyələri haqqında gözlərini açmaqla bərabər, rum imperatorunun da hiddətini mövcib [hiddətinə səbəb] olmuşdur. Zira bu hərəkət rum imperatorunun iqtisadi, dövləti siyasəti xüsusunda ağır bir zərbə tələqqi [hesab] olunurdu. Artıq məmaliki-islamiyyəyə rumca yazılı rum mənsucatı getməyə[cək], islam emalatxanasından çıxmış, üzərlərində ərəbi ibarələr nəqş edilmiş boğçalar, məndillər və sairləri yapılacaqdır.

Binaənileyh, rum imperatoru təkrarən rum "tərraz"ının istemalını bir yola qoydurmaq məqsədi ilə bir çox hədiyyələr göndərmiş və:

* Fransa Cümhuriyyəti cərideyi-rəsmiyyəsi [rəsmi qəzeti] 4 təşrini-sani [noyabr] 1896 tarixli nüsxə, səhifə 1357-1358.

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 6 may (Çərşənbə axşamı günü) tarixli 173-cü nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

– Misirdə yapılan boğça, məndil və sairənin emalı rumlara aiddir. Şimdiyə qədər o mənsucat üzərində rumca yazılırdı. Səndən əvvəl gələn xüləfa bu işə etiraz etməmişlər. Əgər onlar etiraz etməməklə isabət [doğru] etmişlərsə, siz xəta etmiş olarsınız. Biləks [əksinə], siz etirazla isabət etmiş olsanız, onlar xətada bulunmuşlar deməkdir. Bu iki haldan birinə müvafiqət etməlisiniz [razı olmalısınız], – məalında [mənasında] bir məktub dəxi yazmışsa da, Əbdülməlik hədiyyələrini rədd edib sualını cavabsız buraxmışdır.*

Rum imperatoru ikinci müraciətini də etinasız görüncə qəzəbə gələrək, arzusu əmələ gəlməzsə, rum sikkəsi üzərində səbbi-nəbini [Peyğəmbəri təhqir edən sözləri] həkk edəcəyini məqami-təhdiddə [təhdid olaraq] Əbdülməlikə bildirmişdir.

Bu təhdidatla ərəb millətinin və hökuməti-islamiyyənin daha şiddətli bir ehtiyac qarşısında olduğunu görən Əbdülməlik hədə müqabilində boyun sunmaq deyil, dönməz üz, bükülməz qol, sarsılmaz bir qüvvətlə əzmində sabit olmuş, üzərində “Lə ilahə illəllah” kəlmeyi-teyyibəsi mühərrər [gözəl, halal sözü yazılı], həqiqi islam sikkələri zərb etdirməklə düşmənin iqtisadi siyasətini alt-üst və amalı hüsulunda müvəffəqiyyət ehraz etmiş [əldə etmiş] və bununla kəndi millətinin qəlbgahi-ürfanında sönülməz bir şöleyi-həmiyyət işıqlandırmışdır.

Əvət, istiqlal və müqəddərati-milliyyəsinin paydar və bərqərar olmasını qayeyi-amal ittixaz edən [sayan] millət rüəsası [başçıları] var qüvvəsi ilə çalışıb, millətini kəndinə mənsub mənəvi cihazat [alətlər; hisslər] ilə təchiz və ənənati-milliyyəsi [milli ənənələri] ilə müənvən [tanınmış, ad almış] etməlidir.

Bu gün tarixi-aləm nəzərdən keçirilərsə, mənəvi ictihadat [səylər, çalışmalar], asar və nəşriyyat tamamilə böyük əllərlə başlanılmışdır. İttixaz etdiyimiz [ələ aldığımız] mövzular həmişə ali təbəqə tərəfindən təshil [asanlaşdırılmış] və təmin edilmişdir. Fəlsəfə ilə ilk əvvəla iştiğal edən Peyğəmbərimiz fəxri-kainat həzrətlərinin xalası oğlu Xızır, sonra tibb və kimya əmrləri ilə Xalid bin Yezid olmuşdur. Mərvan bin Həkəmin zamanında süryani Masərcəveyh tərəfindən ərəbcəyə tərcümə edilən “Künnaş” adlı mötəbər bir tibbi kitab Ömər bin Əbdüləzizin hümməti ilə intişar edilmişdir [yayılmışdır]. Abbasilərdən 136 hicridən 158-ə qədər xəlifəlik edən Mənsur özü elmi-fiqhdə [İslam hüququ elmində] iqtidar və məharət sahibi olduğu kimi, elmi-heyətin [astronomiyanın] dəxi ərəbislam arasında yayılmasına fövqəladə xidmət etmişdir. Nücum elmini [ulduzların elmini, astronomiyanı] ərəbcədə təkmilən nəşr etmək üçün rum, fars, hind məmləkətlərindən heyət [astronomiya] alimləri cəlb etdiyi kimi, məşhur Novbəxt, İbrahim Fəzari ilə oğlu Məhəmməd, Əli bin İsa əl-Üsturlabi kimi heyətşünasları çoxlu maaşla yanında saxlamışdır. Ulduzların seyr və hərəkatı haqqında hindlilərcə “Sidhinta”, ərəblərcə “Sindi-hindi-kəbir” nami [adlı] kitab müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin] səyi ilə tərcümə edilən kitablardandır ki, Məmunun əhdinə [dövrünə] qədər məzkur [deyilən] elm üçün yeganə bir mərcə [müraciət olunan yer] təşkil eyləmişdir.* Bununla bərabər, Mənsur tibb elmini dəxi nəzərindən uzaq tutmamışdır. Rum hökmdarına məktub [yazaraq], təbiiyyata [təbiət elmlərinə] dair xeyli kitablar tələb və cəlb etmişdir. Nücum elmini məmləkətində intişar etmək üçün Novbəxt və sairləri kimi, tibb elmini dəxi yaymaq üçün Curcis bin Bəxtişu kimi böyük ailəni maaşa bağlamışdır.

Xüləfayi-Abbasiyyənin [Abbasi xəlifələrinin] üçüncüsü olub, 158-dən 169-a qədər məqami-xilafətdə bulunan Mehdi, elmi-kəlama [imanın əsaslarından bəhs edən elmə] fövqəladə əhəmiyyət vermişdir və o sayədə zamanında zühura gələn şiddətli məzhəb qailəsini [bəlasını] söndürmüşdür.

Məşhur Harun ər-Rəşidin zamanı isə tərifdən azadədir [tərifə ehtiyacı yoxdur]. Müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] tərəfindən ülum və fünuna ayrıca diqqət və sərfi-qeyrət edilmişdir. Bağdadı ətibba, üdəba, üləma və şüəra ictimagahına [təbiblərin, ədiblərin, alimlərin və şairlərin yığıncaq yerinə] döndərmişdi. Fəth edilən şəhərlərdə mövcud olan kitabları tamamilə mühafizə altında paytaxta gətirtmişdir. Riyaziyi-şəhir [məşhur riyaziyyatçı] Oklidosun “Kitabi-Oklidosu”, Batlamyusun “Məcəsti” kitabı bunun zamanında böyük məsarifat [xərclər] ilə ərəbcəyə tərcümə edilmişdir.

Ə. Müznib

CƏNUB-QƏRBİ ZAQAFQAZİYA İSLAMLARININ MÜQƏDDƏRATI

- 3 -

Rusiyanın Qars, Batum, Ərdahana qarşı təqib etdiyi siyasət, bu həvalinin [bu yerlərin] beynəlmiləl vəziyyəti ilə də əlaqədar bulunurdu. Bilxassə, Batum Rusiyanı Şərqi Anadoluya təqrib etdiyi [yaxınlaşdırdığı] və Qara dənizin mühüm bir açarını əldə edib Avropaya doğru Bakı-Batum təriqi [yolu] ilə böyük bir rəqabətə imkan verdiyi üçün bilxassə İngiltərənin Şərq məsələlərindəki mənafeyinə toxunurdu.

19 şubat [fevral] 1878 tarixində Türkiyə ilə Rusiya arasında əqd edilən müahidəyə [imzalanan sazişə] görə, türklər 1400 milyon qədər təzminati-hərbiyyə verəcəklər, yaxud da Batum, Qars, Ərdahan və Bayəzidi verməklə və ayrıca bir 50 milyon təzminati-hərbiyyə əlavə eyləməklə iadeyi-sülh [sülhü bərpa] edə biləcəklərdi. Türklər ikincisini qəbul etdikləri zaman İngiltərə buna etiraz etmiş, Türkiyənin hüququnu mühafizə eyləmişdir.

Ayestefanos müahidəsindən [sazişindən] sonra ayrıca bir Berlin Konqresi dəvət edildiyi zaman Britaniya Xariciyyə naziri Markiz Solsberi, hökuməti namına Batum, Qars, Ərdahan haqqında şiddətli nitqlər söyləyir, “Rusiyanın Batumdan qətiyyətlə əl çəkməsini” hərarətli bir surətlə tələb edirdi. Fəqət təklif qəbul edilməmiş və İngiltərə ilə bir güzəşt siyasəti hüsula gətirilmişdi.

Bununla bərabər, Batumun “porto frank” (sərbəst liman) halına qonulmasını Berlin Konqresi təsdiq eyləmişdi.

İngiltərə Batum, Qars, Ərdahan haqqında vaxt-vaxt bəzi məxfi siyasətlərlə işlər görmüşdü. 1879-da ingilislərin pul yardımı və başqa vasitələrlə Batum, Qars və Ərdahan islamları bir qiyama hazırladılmış, asayişi pozmaq istənilmişdi.

Acaralıların bir növ feodal halında yaşamaları filhəqiqə [doğrudan da] hər hanki bir siyasi qiyam və ixtilal üçün müsaid bulunurdu. Bu səbəblə də Rusiya bu həvalini xüsusi bəzi idarələr altında buraxmağı və bu surətlə də Türkiyəni aciz bir halda bulundurmağı siyasətən müvafiq və məsləhət görmüşdü. Bunun üçün də Batum, Qars, Ərdahan hərbi birər şəhər halına qonulur, hərbi idarə altında yaşadılırdı. Canişinin Qars, Batum və Ərdahan haqqında ayrı bir siyasəti də var idi: əhalini hicrət etdirmək! Bu siyasət bir çox yollarla tətbiq olunur, gizli əmrlər verilərək xalq buna məcbur etdirilirdi. Digər tərəfdən, namüstəhiqq [haqqı olmayan, layiq olmayan] “feodal” bir çox kimsələri də kəndisinə cəlb edir, rütbələr verir, Petroqrad saraylarına göndərir, rəsmi nitqlərində “Acara islamları kimi qəhrəman və nəcib bir millət islam[ın] müəzzəm [əzəmətli] tarixində az bulunar!” – deyərək xalqın hissiyyati-diniyyəsini Rusiyaya doğru və Rusiyanın şövkətinə tövcih edərək [çevirərək], bundan istifadə edirdi.

Digər tərəfdən, ayrıca bir maarif siyasəti də var idi. Türkcə kitab oxudulmayır, yalnız dini tədris türkcə olur, fəqət eyni zamanda rusca da rus çinovnikləri ilə qonuşa biləcək bir dərəcədə oxudulurdu.

Gürcülər digər tərəfdən də “gürcülük” propaqandası yapır, gürcücəni nəşr edirlərdi [yayırdılar]. Rusların feodal sinfini mühafizə etmələri gürcülər üçün də bir əsas olur, bəylər, ağalar vasitəsilə iş görürlərdi. Gürcülər inqilabçılığı da bir dərəcəyə qədər bəylərə öyrətmişlər və 1905-ci ilində bir də təcrübəyə girişmişlərdi. 1905-ci ilində Arslan bəy Abaşidze vasitəsilə bir ixtilal çıxarmışlar və iki gün bütün Batum oblastını Arslan bəyin diktatorluğuna buraxmışlardı. Bu macəranı bütün Qafqaziya bilir.

Digər tərəfdən, Qars və Ərdahan daha da başqa bir tərzi-idarədə tutulur, bilxassə bu həvalidə mollalar vasitəsilə hissiyyati-diniyyə qüvvətləndirilirdi.

Cənub-Qərbi Zaqafqaziya islamlarının müqəddəratına heç bir tərəf müsbət bir surətdə təsir etməmişdi. Yalnız Rusiya idarəsi keyfinə görə bir siyasət yolunu çızmış idi...

Ə[hməd] Həmdi [Qaraağazadə]

* “Mədəniyyəti-islamiyyə tarixi”, B. 1, s. 122.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

- Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarəti Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən rica etmişdir ki, müsri [yoluxucu] xəstəliklərlə mübarizə edən komisyona 19-cu xəstəxana və şəhərin Mixaylovski xəstəxanası təşkilatı barəsində məlumat verilsin. Məlumat komisyonunun Bələdiyyə İdarəsi ilə bərabər işləməsindən ötrü lazımdır.

- Bələdiyyə İdarəsi Maliyyə Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, Xalq Təsərrüfatı Litoqrafiyasından Nəzarətə nə qədər bon rəngi və litoqraf daşları və kağızı qalması barəsində məlumat verilsin. Zira işbu məlumat Bələdiyyə İdarəsinə çox lazımdır.

- Uşaq tələfatı ilə mübarizə edən cəmiyyətin Buzovnadakı sill [vərəm] şəfaxanası şöbəsi Bələdiyyə İdarəsinə məlum etmişdir ki, nisanın 14-də Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən məxaricat üçün 3 min manat göndərilmişdir. Halbuki, xərc olduqca çoxdur. Şöbə rica etmişdir ki, işbu məbləğ artırılsın.

- Bələdiyyə İdarəsi Bakı polismeys-terinə məlum etmişdir ki, şəhərin bir çox hissələrindəki səkilər xarab olmuşdursa da, ev sahibləri təmir etməyirlər. Bələdiyyə İdarəsi hər ev sahibinə müraciət etməkdən aciz olduğu üçün polismeysterdən rica etmişdir ki, dairə müfəttişləri lazımi binagüzarlıqlarda bulunsunlar [lazımi addımları atsınlar].

- Bələdiyyə rəisi Maliyyə şöbəsinə müraciətən məlum etmişdir ki, Maliyyə şöbəsi hüquqşünas qlasnılarla bərabər Bələdiyyə İdarəsi qətnaməsinə məbni [əsasən] Bakıda mənzil komisyonu təşkili məsələsini müzakirə etməlidirlər. Bakı qubernatorunun təcili surətdə bu məsələnin həll edilməsini havi [ehtiva edən] müraciətinə görə, Bələdiyyə rəisi rica etmişdir ki, məsələ tezliklə həll edilsin.

Qaçqınları işə cəlb etmək

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Daxiliyyə nazirinə bir məktub göndərərək, Bakıda olan külli miqdarda qaçqınların işə cəlb edilərək onların zəhmətlərindən istifadə edilməsinin lazım olduğunu bildirmişdir. Hökumət tərəfindən hal-hazırda qaçqınlara müavinət göstərilib və onlar üçün edilən məxaricin cüzi bir hissəsini təmin etmək lüzumunu göstərərək Nəzarət rica edir ki, hər bir hökumət və camaat müəssisələri işləməyə iqtidarı olan qaçqınları qulluğa qəbul etmələri haqqında binagüzarlıq sadir olsun [sərəncam verilsin]. İşə müqtədir olub [gücü çatıb] işləmək istəməyən qaçqınlara isə bundan sonra hökumət tərəfindən artıq müavinət göstərilməyəcəkdir və hal-hazırda onlara verilməkdə olan “paylar” artıq kəsiləcəkdir.

Əxzi-əsgər rəyasətində

Daxiliyyə naziri Bakı qubernatoruna rəsmi məktub vasitəsilə məlum etmişdir ki, birinci dərəcədə ailə əhvalından dolayı mükəlləfiyyəti-əsgəriyyə [hərbi mükəlləfiyyət] möhlətindən istifadə edən əsgərlər, dəvət olunan idarələrə gəlməməlidirlər. Bundan başqa dərəcə əsgərlər isə heç bir məzuniyyət və təxirdən istifadə ilə əsgərlikdən azad edilməyib və dəvət olunan idarələrə gəlməlidirlər. Məclisi-Məbusan üzvləri dəxi üzv olduqları müddətcə əsgərlikdən azad edilib və xaric olduqları halda onlar dəxi əsgərliyə alınır və çağırılan vaxtda lazımi yerlərində hazır olmalıdırlar.

Qarnizon naçalnikinin əmri

Bakıdakı Azərbaycan qoşunlarının naçalniki Ağalarov Bakı qubernatoruna müraciətən məlum etmişdir ki, axır vaxtlar şəhərdə Azərbaycan ordusu əsgərlər və zabitlərin[in] formasını geymiş olan bir çox şəxslər müşahidə olunmuşdur ki, bunlar həman formadan istifadə ilə bir çox nalayiq hərəkatda bulunub və Azərbaycan əsgər və zabitinin adını ləkələyirlər. Bunları nəzərə alaraq, naçalnik qubernatordan rica edir ki, böylə şəxslərin hərəkatına yol verməyib, nahaq yeni forma geymiş olanlar dərhal tutulub lazımi dərəcə caza və cəriməyə düçar edilsinlər. Şəhərə gələn Azərbaycan əsgər və zabitlərinin yanlarında lazımi şəhadətnamə və sənədləri vardır ki, onun kim olduğu təsdiq edilir.

Qumarxanalar

Bakı qalabəyisi [komendantı] qubernatora məlum etmişdir ki, Bakıda yeni açılmış olan “Jokey klub” və “Beynəlmiləl İctimai Yığıncaq” klublarında axır vaxtlar külli məbləğlə qumar oynanılması müşahidə olunmaqdadır. Bu barədə onun tərəfindən binagüzarlıq edilib [sərəncam verilib], məzkur [deyilən] klublarda qumar oynanılması nəhy [qadağan] edilmişsə də, fəqət yenə də həman hərəkət davam etməkdədir. Bunu göstərərək, qalabəyi qubernatordan həman klubların qapadılmasını rica etmişdir.

Mədən qəsb edilməsi

Şubanıda “Qobi” adlı neft mədəninin sahibləri Taqianosov, Şarin və qeyriləri Bakı qubernatoruna ərizəylə məlum etmişdirlər ki, onların malı olan məzkur mədəni Məhəmmədli kəndi əhli Əjdər Əminov və Yusif Abdullayev qəsb edib və sahib olmaq istəyirlər. Qubernatorun binagüzarlığı ilə həman mədən məzkur şəxslərdən alınıb sahiblərinə qaytarılmış və 6-cı polis uçastokundan iki nəfər qaradovoy qoyulmuşdur.

Bir vəsiyətnamə münasibətilə

Məlum olduğu üzrə, neçə il bundan əqdəm [qabaq] Bakı tacirlərindən Hacı Səməd Heydərov özünün Yuxarı məhəllədə, Verxni-Naqornı küçədə olan ikimərtəbə evini “Səadət” ruhani cəmiyyətinə vəsiyyət etmişdi və bir neçə vaxt məzkur məktəbin mütəallimləri [şagirdləri] dəxi orada oxumuşlardır. Hacı Səməd vəfat etdiyindən, onun arvadı Sara Əbdülhüseyn qızı indi həman evi kirayə vermək istəyir. Buna binaən [buna görə], məzkur cəmiyyət həman vəsiyətnamə ilə Simmerman notarius idarəsinə müraciətən, məzkur evin cəmiyyətə verilməsi haqqında hökumət nəzdində təşəbbüsat və binagüzarlıqda bulunmağı rica etmişdir. Notarius arvaddan bu barədə lazımi izahat istəmişdir.

Qarət malların tutulması

Təhərri [axtarış] polis müdiri Fətəlibəyov Bakı qubernatoruna bəratülqövl [protokol] ilə məlum etmişdir ki, mart və sentyabr hadisatı zamanında sabiq Biçeraxov dəstəsi nəfəratı tərəfindən Bakıdan əhaliyə mütəalliq [məxsus] külli miqdarda mal, ev müxəlləfatı [ev əşyası], əsləhə [silah] və qeyri əşya qarət edilib aparılmış və bir qədərdən sonra Bakıya qaytarılaraq hərbi iskələdə [limanda] saxlanmaqda və bu vasitə ilə satılmaqda imiş. Bu barədə məlumat alaraq həman iskələdə onun binagüzarlığı [sərəncamı] ilə təftiş icra edilmiş və nəticədə külli miqdarda əsləhə, ev müxəlləfatı və qeyri əşya, o cümlədən bir neçə milyon manat qiymətində 300 dənə xalı tapılmışdır. Həmin mallar hal-hazırda məzkur iskələdə zəbt və möhürlənərək mühafizə təhtində [altında] saxlanmaqdadır. Bunu məlum edərək, polis müdiri qubernatordan malların təhvil alınıb zərərdidə [zərərçəkən] əhaliyə təqsim edilməsini [paylanmasını] rica edir.

Polis məmurlarının siyahısı

Bakı qubernatoru Bakı və Balaxana-Sabunçu qalabəyilərinə və təhərri [axtarış] polis müdirinə müraciətən tez bir zamanda kəndi təhti-idarələrində [tabe-çiliklərində] olan bütün məmurların miqdarının təqdim edilməsini təklif etmişdir.

Salyan qışlalarında

Bakı qalabəyisi qubernatora məlum edir ki, Salyan qışlalarında [kazarmalarında] əsgərlər yerləşdiyindən naşi [ötrü], orada olan polis mühafizəsinə artıq ehtiyac olmadığı üçün qaldırılmışdır.

Duz mədənləri haqqında

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Mədəniyyat [Mədənlər] İdarəsi rəisi Bakı qubernatoruna müraciətən rica etmişdir ki, bu il iyun ayının 18-də Bakı qəzasında olan Ceyranbatan və Kürdəxanı və Zığ adlı duz mədənlərinin müzayidəyə [hərraca] qonulmasına onun tərəfindən mümaniət [maneçilik] olub-olmadığını bildirsin və olduğu halda, müzayidənin başqa vaxtını təyin etsin.

FƏHLƏ HƏYATINDAN

Müsəlman əmələlərinin yığıncağı

26 apreldə Şəmsi Əsədullayevin mədənində işləyən 150 nəfərə qədər müsəlman əmələlərinin [fəhlələrinin] ümumi iclası vaqe olub, məzkur [deyilən] mədəndən səbəbsiz olaraq 16 nəfər əmələlərin qulluqdan çıxarılması məsələsini müzakirə nəticəsində böylə qərardad edilmişdir ki, bu xüsusda Məsai [Əmək] nazirinə və Fabriçni inspektora [Fabrik müfəttişinə] müraciətən, tezliklə həman əmələlərin yenidən qulluğa qəbulu tələb edilsin.

Bundan ötrü Oruc Tağıyev, İbrahim Nəbiyev, Rzaəli Məhəmmədqulu oğlu, Məhəmməd Əhməd oğlundan ibarət bir komissiya intixab edilmişdir [seçilmişdir].

AZƏRBAYCANDA

Zəngəzurdan bizə yazırlar:

Şu cahangir müharibədən istifadə edərək tarixi-aləm səhifələrini ləkədar edən xunxar [qaniçən] ermənilərin “Daşnaksutyun” firqəsi ürəklərində yüzillərlə bəslədikləri küdurəti ibrazla [meydana qoymaqla] ağla ərişməz, insaniyyətə yaramaz zülüm və sitəmi fəqət türk milləti haqqında icraya şüru edirlər [girişirlər].

Şu cari olan nisan (aprel) ayının 8-də Tarolu və Çardaxlı köylərinin Ağaçayı suyundan bir qənat [arx], insan və heyvanları, cəmi əmlak və güzarişatları [dolanışıqları] həman suya vabəstə [bağlı] olduqda, qonşuluqda vaqe Zeyvə kəndinin erməniləri yüz illərlə məzkur köylərin əhalisi təsahüb etdikləri [sahib çıxdıqları, qoruduqları] qənatı dağıdıb, suyunu qət etmiş [kəsmiş] və ziraətlərinə [əkinlərinə] də qəsd etmişlər. Biçarə əhali məzkur Zeyvə kəndinə təkrarən gedib su verilməsini və ziraətlərə təcavüz olmamasını əcz ilə [acizanə] iltica edirlər [yalvarırlar]. Buna qarşı “Saldatların öhdəsindən gələ bilməyiriz” – deyə rəddi-cavab etmişlər. Biçarə və məzlum camaat Zəngəzur qaimməqamına [qəza rəisinə] müraciətən su barəsində rəsmi binagüzarlıq [sərəncam] olunmasını rica etmişlər. Qaimməqam isə rəsmən Gorusda sakin İngiltərə nümayəndəsi Tausentə təliqə [rəsmi məktub] yazaraq su barəsində təşəbbüsatda bulunmasını xahiş etmiş. Hamili-təliqə [təliqəni aparan] bir nəfər çapar Gorusdan təhdid ilə xaric olunub, məktubu geri gətirdi!

Bunu müşahidə edən məzkur köylərin əhalisi ziraətləri üçün qoruqçu təyin edirlər. Aprel ayının 10-da ermənilər sui-qəsd ilə ziraətlərə təcavüz etdikdə, qoruqçular mümaniət [maneçilik] göstərmişsə də, faydabəxş olmayıb, bir nəfər Fərəc namı qətl edirlər. Buna qisasən məqtulun [qətl edilənin] yoldaşları bir nəfər erməni çobanını qətl edərək, qoyunları da bu təcavüzü isbat üçün hökuməti-məhəlliyyə [yerli hökumət] hüzuruna gətirirlər. Bundan naşi [ötrü] həman gün Zeyvə kəndinə düyü satmağa gedən bir nəfər Hacılı bəylərindən Səməd bəy namı əsir və bə’d [sonra] qətl edirlər və mütəfərriq [ayrı-ayrı] məkanlarda atışmağa şüru edib [başlayıb], nəticədə Hacıqur-banlar binasını yandırıb, iki nəfər fəqir adamları qətl edərək civar köylərdən Xəştab, Ağbulaq və qeyri kiçik köylərin başsız əhalisini fərara məcbur etmişlər. Bainhəmə [bununla belə], hal-hazırda qat-qat ziyadə qüvvəli və müqtədir olan müsəlman camaatına qəza qaimməqamı müti olduğu [itaət etdiyi] Azərbaycan Hökuməti-cəliləsinin [cəlallı, uca Azərbaycan hökumətinin] əmrinə müvafiqətən [uyğun olaraq] fəqət [ancaq, sadəcə] müdafiədə bulunmağı əmr verdi. Həman gün ermənilər təcavüz etdikləri sipərlərdən atışma zərbi ilə geri çəkilməyə məcbur oldular. Məğlub olan vicdansız həriflər həman gün öz ziri-dəstlərində [əllərinin altında] yaşayan Oxçu, Pir Davudan, Şabadin və Atqız köylərinin məzlum müsəlmanlarından – hansılar ki, xunxar [qaniçən] Andranikin təhdidi ilə neçə müddət bundan əqdəm [əvvəl] təslim halında yaşayırlar – 40 nəfər adamlarını əsir edirlər. Əmnasayiş [əmin-amanlıq və asayiş] bər-pa olmaq üçün qəza qaimməqamı Qəbulov cənabları atışmanı dayandırıb ermənilərə sülh təklif etdi. Sülh müzakirə-sində mən də iştirak etdim. Yalnız qaimməqam ilə bərabər Zeyvə kəndinin nəzdində Qapan erməni milli komitə üzvləri ilə bərabər iştirak edən qeyri ermənilər ilə də durdiraz müsahibədən bə’d [uzunuzadı söhbətdən sonra] müsəlmanlar gətirdikləri 212 rəs [baş] qoyunları və qətl olunan çobanın meyitini verməyi qaimməqam cənabları vədə etdi və ermənilərdən fəqət su verilməsini və əsir olan 40 nəfərin azad olunmasını tələb etdi. Bir gün sonra üçüncü nahiyə müdiri vasitəsilə əxz olunan [alınan] qoyunlar və çobanın meyiti təslim olunduqda, qoyunlardan bir hissə Şabadin və qeyri hərbzədə [müharibədən ziyan çəkmiş] müsəlmanlardan qarət olması məlum olduqda, ermənilər bilabəhanə [bəhanəsiz] həman qoyunları sahiblərinə rədd edirlər və qətl olunan Səməd bəyin cənazəsini təslim ilə qırx nəfər Pir Davudan əsirlərinin qətliam edilmələrini təhəssürlə [təəssüflə, üzülərək] elam edirlər [bildirirlər].

Əvət! Bunlar həpsi doğru və cümləsi şübhədən xalidir [uzaqdır].

Bu daha qərib [qəribə, təəccüblü]! İngiltərə nümayəndələri həməvəqt [həmişə] ermənilərlə mühit olduqlarından [əhatə edildiklərindən], birtərəfli məlumat alaraq həqiqəti-mətləbdən bixəbər olub, haqsızlığın bu dərəcəsinə qarşı nə qədər şikayət və söz söylənmiş olsa da, yenə tərəfi-müqabilin saxta sözlərinə ziyadə bavər edir [inanır], onların vəhşiyanə hərəkətlərindən bilkülliyyə iğmaz edirlər [tamamilə göz yumurlar]. Lihəzə [bu səbəbdən], haqsızlığı aramaq, məzlumların haqqını riayət üçün Zəngəzurda müsəlmanlar arasında İngiltərə nümayəndəsi göndərilməsini hökuməti-cəliləmizdən rica ediriz.

22 nisan 1919

Sisyan qaçqınlarından: Sadıq Axundzadə

Dəmiryollarında axtarışlar haqqında

Göyçay uyezd naçalniki [qəza rəisi] Bakı qubernatoruna məlum edir ki, onun binagüzarlığı [sərəncamı] ilə Bərgüşad və Kürdəmir pristavlarına əmr olunmuşdur ki, dəmiryol xətlərində yol məmurlarından icazəsiz axtarış və tövqiflər [həbslər] icra edilməsin.

Köylülərin şikayəti

Göyçay uyezdi Diyallı, Kuş və Yenicə kəndləri əhalisinin vəkilləri Süleyman Əfəndizadə, Molla Sirac Rəhiməfəndizadə, Molla Azan Mirzəəli oğlu Bakı qubernatoruna uzun-uzadıya bir ərizə təqdim edərək, İvanovka kəndi malakanlarının onlara etdikləri zülüm və əziyyətlərdən şikayət edirlər. Böylə ki, onlar tüfənglər-dən atəş açmaqla daima narahat edirlər. Öylə hərəkatdan naşi [ötrü] bir çox narazılıqlar əmələ gəldiyi və get-gedə bunun xətrəli [təhlükəli] və geniş bir dairə alacağı ehtimalını nəzərə alaraq, məzkur [deyilən] köylərin əhalisi şimdidən bunun önünü almasını qubernatordan rica və böylə hərəkata artıq səbr və təhəmmül edəmməyəcəklərini [dözə bilməyəcəklərini] əlavə olaraq bəyan edirlər.

Kür çayında seyri-səfain hərəkatının [gəmilərin gediş-gəlişinin] azalması

Türüq və Məabir Nəzarətinin [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyinin] Seyri-Səfain [Gəmiçilik] Müdiriyyəti Bakı qubernatoruna məlum etmişdir ki, Kür çayında suyun artmasından naşi [ötrü] məzkur [deyilən] çayda paroxod və yakor lodkalarının [lövbərli qayıqların] hərəkatı əskilmiş olduğundan, bu barədə lazımi təlimat və əmrnamə hazırlanmışdır ki, ümum paroxod şirkətləri bununla rəftar etməlidirlər. Həmin təlimatı pozmaqda müttəhim edilənlər lazımi cəza və cəriməyə düçar və məhkum ediləcəklərdir.

GÜRCÜSTANDA

Sorğu

Gürcü Məclisi-Müəssisanının İctima-iyyuni-İnqilabiyyun [Sosialist İnqilabçılar] fraksiyası Gürcüstan Daxiliyyə nazirinə bu məzmunda bir sorğu vermişdir:

Kutais baş cinayət milisyası naçalniki Adeşvili öz dəstəsi ilə Kutais qəzasında Okribi dairəsində təsviri qeyri-mümkün cinayətlər və dəhşətlər yapmışdır. Bir neçə kəndi talan edib əhaliyə olmazın zülüm etmiş, döyülməkdən bir çox adamlar ölmüşlərdir. Bir neçələri isə vəfat etmişlərdir. Əhali həyəcana düşmüşdür. Bu hekayətlər aya [əcəba] hökumətə məlumdurmu? Məlum isə, bu hallara qarşı nə kimi tədbirlər ittixaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür]? Və xəsarətdidələrə [zərərçəkənlərə] maddətən kömək üçün nə yollu çarələr ittixaz edilmişdir? Təvəqqe ediriz, bu məsələ təcili surətdə müzakirə edilsin.

Bu sorğu İnqilabiyyuni-İctimaiyyun fraksiyası vəkaləti ilə Məclisi-Müəssisan üzvü İlya Nutsubidze tərəfindən imza edilmişdir.

ERMƏNİSTANDA

Parlamanın buraxılması

Uzun bir tərəddüddən sonra Ermənistan Parlamanı özü-özünə bir ay məzuniyyət verməyi təhtiqərara almışdır. Parlamanın hər bir işi hökumət ixtiyarına keçir. Bu qərar Daşnak firqəsi ilə Milli firqənin sazişi nəticəsində qəbul edilmişdir.

Andranik

Aprelin 28-də, axşam saat 8-də, Sadaxlı istasyonundan Gürcüstan Xariciyyə Nəzarəti namına böylə bir teleqraf alınmışdır:

Düşmən ünsürlər tərəfindən təqib edildiyi[m] halda mən 14 nəfər müsəlləh [silahlı] mühafizəçilərim ilə 5 gün qonaq olmaq üçün Gürcüstan paytaxtı Tiflisə gəlirəm. Ümidvaram ki, sizinlə görüşüb oradan Batuma və sonra Bolqariyaya azim olum [yola düşüm]. Məhəbbətlə müavinətdən imtina etməmənizi və həmçinin mənim dostum Oqanes Tumanova xəbər verməniz xahiş edirəm.

Kamali-ehtiramla general-mayor Andranik.

Aprelin 29-da, səhər Andranik Tiflisə varid olmuşdur [çatmışdır].

QARSDA

Ermənistan Hökumətinin Baş nazirlik vəzifəsini ifa edən [Aleksandr İvanoviç] Xatisov aprelin 24-də İrəvandan böylə bir teleqraf göndərmişdir:

“Bizim əsgərlərimiz Qarsı işğal etmişlər. Oblastda administrasiya təyin edilmişdir. Həyat öz adi halına daxil olmaqdadır. Qaçqınlar qayıtmaqdadırlar.”

TEATRO VƏ MUSİQİ

Sabunçu Müsəlman Drama Cəmiyyəti tərəfindən bu il 2 aprel tarixində səhnəyə qoyulan tamaşadan hasil olan saf mədaxilin yarısı 1323 manat 50 qəpik və ianə olaraq üç nəfər tərəfindən verilən 142 manat, cəmən 1465 manat 50 qəpik Balaxana edadi məktəbi cənbində [nəzdində] müsəlman balaları üçün açılmış əlifba şöbəsində oxuyan biçiz [yoxsul] şagirdlərin mənfəətinə olan tənxahın [fondun] hesabına mənə vüsul olub, sabiqən elan olunan 902 manat ilə cümlətanı 2367 manat 50 qəpik.

Sabunçu kəndxudası:
İsa Eldarzadə

İDARƏYƏ MƏKTUB

- 1 -

Möhtərəm əfəndim! Rica edirəm, bu neçə kəliməyə qəzetəniz sütunlarında yer verəsiniz.

Türk “Azərbaycan” qəzetəsinin 147-ci nömrəsində yazılmışdır ki, mədənlərdəki mərkəzi “Müsavat” firqəsinin iclası vaqe olub, digər məsələlərlə bərabər atidəki [aşağıdakı] məsələ müzakirəyə qoyulmuşdur: Guya 3-cü Balaxana-Sabunçu polis müavini-müdiri fəna hərəkətlərdə bulunur, “Müsavat” üzvü Cənnət Baxşəli oğlunu və 5 nəfər əmələni döymüşdür.

İştibahı rəf etməkdən [şübhəni aradan qaldırmaqdan] ötrü bu neçə kəlməni qəzetə vasitəsilə məlumat verməyi kəndimə fərz bildim.

Həqiqət iş böylə olmuşdur ki, 3-cü polis milislərindən iki nəfərinin gecələr təftiş əsnasında əmələlərə məxsus olan mənzildə yatmaqlarını görüb, dəfəatla [dəfələrlə] həman mənzildə yaşayan əmələlərə və məzkur [deyilən] milis nəfərlərinə milis vəzifəsini bildirməkdən ötrü bəyanatda bulunmuşam.

Mərqum [yuxarıda adı çəkilən] əmələlərdən təkrar olunmamasını xahiş etmişəm. Axırıncı dəfə məzkur milislərin iki əmələ ilə həman mənzildə yatdıqlarını görmüşəm. Milislər tərəfimdən bir gün həbsə alınıb və iki əmələlərə cüzi tənbeh etmişəm (nəinki 5 nəfər).

“Müsavat” üzvü Cənnət Baxşəli oğlunu təhqir etdiyimin səbəbi budur. Müsəlman namına yaraşmayan əməlinə görə neçə günlər bundan əqdəm [qabaq] bir nəfər iranlı Cənnət Baxşəli oğlu tərəfindən döyülməyin xəbər vermişdi. Məzkur Cənnət İran təbəəsini hökumət nəzdində çirkin göstərməkdən ötrü üç rus və bir də özü 3-cü polis yazıçısı olan bir rusa məlumat vermiş ki, türklər zamanında onun qarət olmuş ev əşyaları şikayət edən İran təbəəsinin evindədir. Rus yazıçısı ərizə vasitəsilə polis müdiriyyətindən xahiş etmiş məzkur İran təbəəsinin evi təftiş edilsin.

Cənnətin bu hərəkəti kəndimə müsəlman olduğum halda ağır gəlib, Cənnəti təhqir etmişəm və “Səndə müsəlman qanı, müsəlman hissiyyatı yoxdur, qəhr olasan” – söyləmişəm. Kəndimin bu sözləri Cənnətə ağır gəlmiş və həman məsələni mədənlərdəki “Müsavat” firqəsində müzakirəyə qoymuş və bəratülqövl [protokol] çıxartmış ki, məzkur müavini-müdiri (yəni məni) bu səyaq vəhşiyanə hərəkətdən ötrü qulluqdan xaric etsinlər.

Bunlar mənafeyi-milliyyəni tullayıb, tərəfi-şəxsiyyəni gözləyirlər və 3-cü Balaxana-Sabunçu polis müdiri Tilişev kimi xain adam tərəfdarıdırlar. Kəndim fəna hərəkətdə bulunmuş olsaydım, xain müdir Tilişev və onun kompaniyası ilə dəmir oğurluğuna məşğul olardım və oğurluqlara hesab çəkməzdim.

Kəndimi qulluqdan çıxartmaq fikrinə düşən həmcinslərim heç də maraq etməsinlər, mən var qüvvəmlə vətənimə doğruluqla qulluq etməkdən əl çəkməyəcəyəm.

3-cü Balaxana-Sabunçu müdiriyyəti müavini: Məhəmmədhəsən Baxşəlizadə

- 2 -

Cavab

Möhtərəm müdir əfəndi! Zati-alilərinizdən acizanə rica edirəm ki, izhari-həqiqət etmək üçün mənim aşağıdakı bir neçə sözümə təhti-müdiriyyətinizdə [müdiriyyətiniz altında] bulunan möhtərəm “Azərbaycan” qəzetəsi sütunlarında yer verəsiniz.

“Al bayraq” qəzetəsinin 11-ci nömrəsində “Qubadan” sərlövhəsi altında Quba həbsxanasına və xüsusən bəndənizə aid bir taqım iftiralar dərc edilmişdir ki, mən həman iftiralara burada fəsilbəfəsil cavab verməklə həm izhari-həqiqət edib, həm də qərəzi-şəxsi iləmi, ya demoqoji xəstəliyi iləmi qəzetələrdə yalan xəbərlər nəşr etməni rəva görən “Qubalı” imzalı müstəarı [ləqəbi, təxəllüsü] altında gizlənən hərifi vicdanından utandırmaq istəyirəm.

Yazmışlar ki, guya Quba həbsxanasında olan məhbusların əhvalı çox ağır imiş və çoxları acından və xəstəlikdən tələf olmaqda imişlər. Buna cavab olaraq deyə bilərəm ki, o günlərdə ki, yatalaq xəstəliyi Qubada 20-30-a kimi adam tələf edirdi və şimdidə ki, hər gün bir neçə tabut görülmədədir, Quba həbsxanasında nəinki bir ölən olmamışdır, hətta hifzüssihhə [gigiyena] nöqteyi-nəzərindən qayət təmiz saxlanmaqda olan həbsxana içərisində yüngül bir xəstəliyə düçar olan da olmamışdır.

Məhbusların əhvalının ağır keçməsinə dair təftiş olunduqda, məhbuslar özləri cavab verə bilərlərsə də, mən burada ancaq onu söyləmək istəyirəm ki, o zamanda ki, Rusiyanın bütün həbsxanalarını dağıdıb məhbuslar özlərini azad edirlərdi və o günlərdə ki, Qubada anarşi hökmfərma olmasına [hökm sürməsinə] görə həbsxana, qaraqol nəzarətçiləri dağılıb, ancaq 5 müsəlman nəzarətçisi ilə nadziratel [keşikçi] qalmışdı, məhbuslar bir çox həbsxana qarşısına toplaşıb onları azad etmək istəyənlərin hay-huyuna heç də etina etməyərək “Nazir əfəndimiz riza göstərməzsə, illərcə də qalsaq, biz həbsxanadan çıxmarız” – deyə müsəlləh [silahlı] olaraq həbsxana qaraqolunu öz öhdələrinə götürmüşdülər.

İştə, məhbusların mənə bu qədər hörmət və etinaları mənim onlarla hüsn-rəftarımı və həbsxanada əhvallarının ağır keçməməsini göstərməyirmi?

Əlavə, 1918 sənəsi ağustos ayından 1919 sənə martına kimi həbsxana idarəsi üçün bir para olsun bir tərəfdən almadığım halda, dəfəat ilə etdiyim iltimas və ilticalar [xahiş və yalvarışlar] sayəsində ancaq işbu sənə martından kredit açılmışdır və o vaxta kimi siz necə olduğunu və nerəyə sərf olunduğunu bilmədiyiniz meşədən gələn odunlarla həbsxananın bir çox ehtiyacatı ödənib, yeməyi isə Ərzaq Komitəsi tərəfindən verilmişdir.

İanəyə gəldikdə isə, ianə ilə heç bir dənə olsun məhbus saxlanılmamışdır. Ancaq bir dəfə Quba hökumət məmurları öz aralarında para toplayıb həbsxanada inləyən millətdaşlarını Novruz bayramı münasibətilə şad etmək istəyib onlar üçün plov bişirtmişlərdir.

“Həbsxana arabaları” deyə yad olunur, əcəba, həbsxananın neçə arabası var imiş? Həman bir araba deyilmi ki, onun olanolmaz ikicə dənə atın[ı] qəza qaimməqamı [qəza rəisi] [Əmir xan] Xoyski əfəndi əta qılıb [bağışlayıb], arabasını da mən borc edib, həbsxana qarşısında düzəltdiyim dəmirçidə (kuznya) sınıq-sökük təkərlərdən hazır etmişəm.

Bədəhu [sonra], mən özüm 15 il qədər dürlü xidmətlərdə zəhmət çəkib toplaya bildiyim az-çox öz mayehtacım [ehtiyatım] var idisə, onlar da daşnak haydudları [quldurları] Qubaya saldırdıqları zaman talan edilib, qup-quru denilən kimi heç şeysiz qaldım. Bu da həman vəzifəm ifasında ehmal göstərməyib, bütün qubalılar arabalar dolusu əşyaları ilə dağlara qaçdıqları zaman mənim həbs-xana daxilində, daha doğrusu vəzifə başında qalmamdan irəli gəlmişdir və dəfələrlə özümü öldürmək istəmişlərsə də, Cənabi-haqqın inayəti [Allahın köməyi] olmasındandır ki, salamat qurtula bilmişəm.

İştə, bu yazdıqlarımı bir çox qubalılar təsdiq edə bildiyi kimi, həman aylarca mahanə [aylıq maaş] almayıb yalnız mənim xatirimçün çiyinlərində meşədən odun daşıyaraq mənimlə məhbusları saxlamağa çalışan həbsxana nəzarətçiləri və məhbuslar da iqrar [təsdiq] edərlər.

Xatimeyikəlam olaraq onu əlavə etmək istəyirəm ki, “Qubalı” əfəndini sakit etmək üçün təcili surətdə Bakı valisi həzrətlərinə, Quba qəzası qaimməqamı əfəndiyə və həbsxana direktorları komitəsinə müraciətlə, həbsxana işlərini təftiş etmələrini rica etmişəm. İnşallah, həqiqət aşkar olan kimi “Al bayraq” heyəti-təhririyyəsi [redaksiya heyəti] xilafi-həqiqət xəbərlər nəşr edən “Qubalı” əfəndinin kim olduğunu ədalət məhkəməsi qarşısında gizlətməz, ümid edirəm.

Quba həbsxanası müdiri:
Baləbəy Şəfibəyzadə

Berlin Darülfünunu doktoru
S.İ.Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqlarını qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28. Və 93.

8765

Diş həkimi M.B.Şternin

Vorontsovski küçə, nömrə 22, Karantinni küçənin küncündə. Süni dişlər qayırır. Qızıl ənglər və damaqlar qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

8757

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmraza [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Doktor M. B. Şaxnazarov

Dəri və əmrazı-cərrahiyyə [cərrahi xəstəliklər] naxoşluqlarını qəbul etməyə başlamışdır. “606” və “914” müalicəsi. Qəbul edir: səhər saat 9-dan 12-yədək; axşam saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Armyanski küçə nömrə 3. Qubernskinin küncündə. Telefon nömrə 45-28.

8748

Satılır

3 maçtalı [3 dorlu] 2000 puta qədər yük tutan, yaxşı gedən yelkənli qayıq. Görmək olar: “Samolyot” baş kantorası qarşısında 20-ci və 23-cü pristanların [körpülərin] arasında.

8763

Arvad diş həkimləri
Z.A.Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlət münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

8753

Doktor
Ağahüseyn Kazımov

Gəlib naxoşları yenə qəbul etməyə başlayıbdır. Əmrazi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər]. Qəbul edir səhər saat 10-dan 11-ədək; axşam saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Parapet, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbə. Telefon: 86-27.

8057

Doktor **M. M. Kərimov** göz naxoşlarını və diş həkimi **A. Əmirov** naxoşları qəbul edirlər saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Suraxanski və Spasski küçələrin [küncündə] 102 nömrəli evdə. Telefon nömrə 40-91.

8754

Elan

Ticarət, Sənaət və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən elan olunur ki, Azərbaycan Cümhuriyyəti daxilindən əcnəbi məmləkətdən göndərilən malları Gürcüstana istər yük, istər baqaj qaydası ilə göndərmək istəyən şəxslər ixtilaf çıxmasın deyə göndərilən malların əcnəbi məmləkətin hansı məntəqəsindən göndərilməsi və yüklərin Azərbaycan daxilindən Gürcüstanın müəyyən məntəqəsinə gedəcəyi haqqındakı sənədi (dokumenti) Ticarət, Sənaət və Ərzaq Nəzarətinə təqdim etməlidirlər. Bu məsələlər rəsmi olmalıdırlar. Belə ki, məhəlli [yerli] gömrükxanadan, konsulxanalardan, məhəlli rəsmi müəssisələrdən və şəxslərdən, həmçinin nəqliyyat müəssisələrindən alınmalıdır. Ancaq bu cür sənədlər mövcibincə [əsasında] Ticarət, Sənaət və Ərzaq Nəzarəti malların göndərilməsinə icazə vəsiqəsi verəcəkdir.

Nəzarət müdiri: Makinski

Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

TRANSLİTERASİYA İLƏ BAĞLI QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

“Kvirinal meydançası”: Romanın mərkəzi meydanlarından biri olan və eyniadlı təpənin üzərində yerləşən Kvirinal meydanı nəzərdə tutulur.

“Xatsepetovka”: Ukraynanın Baxmut rayonunda yerləşən Uqleqorsk şəhəri keçmişdə belə adlanmışdır.

“Menovoy dvor”: Orenburqun cənubunda, Ural çayının sol sahilində ticarət mərkəzi və dəmiryol stansiyaıs olmuşdur.

Yeni bir müxtirə

“fransız əyan və məbusanına”: iki palatalı Fransa Parlamentinin yuxarı palatası olan Senatın üzvlərinə və aşağı palatası olan Fransa Milli Məclisinin üzvlərinə.

“Gənc türklər”: Osmanlı imperiyasında sultan II Əbdülhəmidə müxalif gənc ziyalılar nəslinin meydana gətirdiyi siyasi hərəkat.

Xəzinə oğurluğu

“Третное не въ зачетъ жалованья”: illik maaşın üçdə biri miqdarında əlavə ödəniş.

“Подъёмныя”: yeni xidmət yerinə təyin olunan məmurlara bir neçə (adətən iki) aylıq maaş miqdarında birdəfəlik ödəniş.

“Суточныя”: müəyyən hallarda məmurlara maaşdan əlavə ödənən gündəlik pul.

“Курьерскія”: uzaq bir yerə göndərilən məmurlara maaşdan əlavə ödənən pul.

“Квартирныя”: başqa yerə xidmətə göndərilən məmurlara ev kirayəsi üçün maaşdan əlavə ödənən pul.

“Обмундировочныя”: müəyyən xidmət sahələrindəki məmurlara geyim forması üçün ödənən əlavə pul.

“beytülmal”: xəzinə; müsəlman dövlətinin xəzinəsi; dövlətə məxsus mal və sərvətin ümumi adı; dövlətin malı.

“Aleksandr və Nikolay dövlərində”: III Aleksandr və II Nikolay nəzərdə tutulur.

“F. A.”: bu imza Fərhad Ağazadəyə məxsusdur.

Nəşriyyatımızın əsbabi-tərəqqi və tədənnisi

“intibahlarının məhvəri”: qəzetdə “məhvəri” yerinə “mühərriri” getmişdir.

“istikşafati-mühümmədə”: qəzetdə “istikşafat” sözü təhrif edilmişdir.

“müluki-fərainənin”: qəzetdə “fərainə” sözü təhrif edilmişdir.

“Museyon”: bu söz qəzetdə təhrif edilmişdir. İskəndəriyyə Museyonu Ellinizmin dini, elmi və mədəni mərkəzi idi.

“Yəmamə qəzvəsi”: Müsəlmanlarla yalançı peyğəmbər Müseyliminənin ordusu arasında hicri 12-ci (miladi 633-cü) ildə baş tutan döyüş. Müsəlmanların zəfəri ilə başa çatan döyüşdə Müseylimə öldürülmüşdür.

“Xüləfayi-raşidin”: Məhəmməd Peyğəmbərdən sonrakı ilk dörd xəlifə (Əbubəkr, Ömər, Osman, Əli); onların dövrü 632-661-ci illəri əhatə edir.

“Ruhülqüds”: “Müqəddəs ruh”; İslamiyyətdə “Ruhülqüds” deyəndə Cəbrayıl nəzərdə tutulur.

“rumcaların yerinə”: qəzetdə “rumcaların və” getmişdir.

“Mədəniyyəti-islamiyyə tarixi”: ərəb yazıçısı və alimi Corci Zeydanın əsəri.

“İbrahim Fəzari”: qəzetdə səhvən “İbrahim Fərazi” kimi getmişdir.

“Curcis bin Bəxtişu kimi böyük ailəni”: Bəxtişu ailəsi Abbasilər dövründə yaşayan xristian həkimlər ailəsi idi. Bu ailədən I Bəxtişu, I Cəbrayıl, Curcis, II Bəxtişu, II Cəbrayıl, III Bəxtişu, I Übeydulla, Yuhanna, IV Bəxtişu, III Cəbrayıl, II Übeydulla kimi həkimlər çıxmışdır.

“Oklidos”: e. ə. IV-III əsrlərdə yaşamış Qədim Yunan həndəsə alimi Evklid nəzərdə tutulur.

“Batlamyus”: II əsrdə yaşamış astronomiya, riyaziyat və mexanika alimi Ptolomey nəzərdə tutulur.

“Məcəsti” (yaxud “Almagest”): II əsrdə yaşamış astronomiya, riyaziyyat və mexanika alimi Ptolemeyin əsəri.

Cənub-Qərbi Zaqafqaziya islamlarının müqəddəratı

“namüstəhiqq”: bu söz qəzetdə təhrif edilmişdir.

Fəhlə həyatından

“məzkur mədəndən səbəbsiz olaraq”: qəzetdə “səbəbsiz” yerinə “kəsbsiz” getmişdir.

Ermənistanda

“Milli firqə”: Erməni Xalq Partiyası nəzərdə tutulur.

İdarəyə məktub

“Ancaq bir dəfə”: qəzetdə belə getmişdir: “Ancaq bu dəfə”.

“kuznya”: dəmirçi (rusca)

Satılır

“Samolyot”: Volqada gəmiçiliklə məşğul olan böyük şirkətlərdən biri idi. 1853-cü ildə qurulmuşdu. Şirkətin Bakıda şöbəsi var idi.